

Chiara Fumai

Poems I Will Never Release 2007-2017

09.09-13.11.21

La Loge

Kluisstraat 86 - rue de l'Ermitage
B-1050 Brussels

Chiara Fumai

Poems I Will Never Release, 2007-2017

09.09-13.11.21

la loge invites you to its new exhibition,
a chapter of the artist's first major
retrospective

Kluisstraat 86
rue de l'Ermitage
B-1050 Brussels
+32(0)2 644 42 48
info@la-loge.be
www.la-loge.be

Opening hours
Thursday-Saturday
12:00 to 18:00

The entrance is free
but we kindly ask
you to book your
ticket in advance.
Any changes in the
visiting conditions due
to safety regulations
will be announced via
our website and social
media channels.

**Special viewing
hours during Brussels
Gallery Week-End**
Thursday 09 to
Sunday 12 September
11:00-19:00

Heritage Days
Saturday 18 and
Sunday 19 September
10:00-18:00

**Chiara Fumai,
Public programme**
09.10.21
Visit our website
for more details

La Loge is supported by Philippe Rothier Foundation, the Flemish Government, the Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGGC) and First Sight. La Loge's community of engaged individuals and organizations. La Loge receives additional support from the municipality of Ixelles-Elsene and the French Community (FWB).

Chiara Fumai

Poems I Will Never

Release, 2007–2017

09.09–13.11.21

EN

La Loge

Kluisstraat 86 – rue de l’Ermitage
B-1050 Brussels

La Loge presents *Poems I Will Never Release, 2007–2017*, an exhibition dedicated to the work of Chiara Fumai (b. Rome, 1978–d. Bari, 2017), **curated by Francesco Urbano Ragazzi and Milovan Farronato, in collaboration with Mara Montanaro.**

Following on from two major presentations of the retrospective at Centre d’Art Contemporain Genève (2020) and Centro per l’arte contemporanea Luigi Pecci, Prato (2021), La Loge has conceived an intimate chapter in a series of exhibitions coordinated by several European institutions, whose aim is to preserve Fumai’s legacy and allow a wider access to her work. The exhibition will then travel to La Casa Encendida in Madrid in 2022, further deepening the investigation into Fumai’s work, namely her rich contribution to performance art and feminist aesthetics over the course of the 21st century.

The exhibition title is drawn from an unfinished sculpture, the artist’s last self-portrait: a puppet in a t-shirt with the motto “Poems I Will Never Release”. While the phrase might seem melancholy—evoking what might have been had the artist lived longer—it actually states a matter of fact. Fumai based her work on performing words written by others. She herself never composed poems. Nearly all the words the artist employed in her material and immaterial works were citations of words written by others.

Chiara Fumai inscribed her work in a political and feminist claim. Ever refusing to be victimized, minoritized, or diminished as a female artist, Fumai adopted the vocabulary of threat, offence, revolt, vandalism, violence, and boredom to produce uncomfortable situations, collages, environments, and actions in order to foster her ideals of anarchist feminism. Playing an ironic game of “true fiction” and using the techniques of remixing and channeling, Chiara Fumai’s performative pieces evoke female figures who, with their courage and anger, left their mark on human history just before being excluded or forgotten. These include Annie Jones, the “bearded lady” who toured with P.T. Barnum; Zalumma Agra, who posed as a “Circassian beauty” in one of Barnum’s displays; the German terrorist Ulrike Meinhof; the illiterate Italian spiritualist and medium Eusapia Palladino; the philosopher and socialist revolutionary Rosa Luxemburg; the feminist writer Carla Lonzi; and many other personalities.

Chiara Fumai’s hybrid practice blends performance art and occult spiritualism, stemming from the artist’s fascination for Theosophy, an occult movement originating in the late 19th century in the United States. *Poems I Will Never Release, 2007–2017* focuses on the relationship between feminism and esoteric, magical, and ritual practices: a coalescence that constitutes one of the major throughlines of Fumai’s oeuvre. This chapter at La Loge aims to show how the artist contaminated the grammar and style of conceptual art with other unrecognized forms of immaterial art such as séances, vaudeville, public sermons, and magic acts. The presentation—including installations, sound pieces, collages, and the video works resulting from Fumai’s live performances—will investigate the role of the (artist’s) body and voice. Fumai considered her practice as a spiritual medium to be a manifestation of female authority, a conviction that tied in with her readings of Helena Blavatsky, the Russian philosopher and founder of the Theosophical Society, and Eusapia Palladino, an Italian Spiritualist and physical medium.

With this exhibition, La Loge not only revisits a period in the artist’s life which she spent living and working in Brussels (2013–2014). It is also a tribute to the relationships she developed within the Belgian scene, and an exploration of the parallels that can be drawn between her practice and La Loge’s history and architecture. Indeed, the building was commissioned by the masonic order of the Droit humain, the first Freemasonry obedience to welcome both female and male members, founded in 1912. Such diversity was a rare occurrence yet a fundamental aspect shared with the Theosophical Society that so greatly inspired and influenced Chiara Fumai.

Poems I Will Never Release, 2007–2017 frees the artist’s work from the category of performance art, focusing on language. A series of alphabets and texts from different eras and authors lead the viewers into an esoteric dimension, participating in an initiation rite that introduces them to the subversive power of words. This reversal occurs through the work of re-appropriation, manipulation, and collage that the artist operates in a trans-historical perspective on preexisting texts. In this way, sometimes cryptic messages belonging to histories of repression come back to break into the

space of art, echoing in the contemporary world. The exhibition therefore speaks of ignored or misunderstood words, and of how they are destined to be acted out and performed in a continuous present that goes beyond the boundaries of the body and of life.

LOBBY

The artwork displayed in the vitrine consists of the props of a performance in which Chiara Fumai plays the role of Harry Houdini, the famous Hungarian-American magician. **Free Like the Speech of a Socialist** initially took the form of an audio composition recorded on vinyl, created by overlaying two tracks. On one track, the artist imitates Houdini's voice and accent while presenting a dematerialization number; the script combines parts of various performances, collected from the recordings and manuals left by the magician. During this number, a woman from the public is tied up and handcuffed by Houdini and his assistants. On the overlaid track, the artist screams parts of Rosa Luxemburg's letter to Sophie Liebknecht (1917) through a disturbed megaphone. In this text, the revolutionary reports both her own suffering and the tortures inflicted by soldiers on a herd of buffalos, introducing reflections on species equality which would only later be theorized by the Animal Liberation Movement. In the performance, Chiara Fumai uses words excerpted from Houdini's writings to present the imaginary number performed on the record, while at the same time deconstructing it. This analysis refers in particular to certain elements of Houdini's speculations within his live demonstrations, including the application of artificial "extras" and tricks, to the use of impromptu apparatus and handcuffs.

Chiara Fumai's **collage works** exhibited here represent a constant within her varied practice and constitute a throughline in the exhibition. The starting point is often a printed page from one of the books that act as a conceptual grounding for her practice. In some works, fragments of images cut out of disparate sources accompany the scripts of videos and performances. **The Coming Insurrection, Spell n.22 (II)** is copied out in the artist's characteristic automatic writing of a quote from Karl Krauss (*Die Fackel* journal, 1920) on pages from writings by *The Invisible Committee*. Krauss's text is a comment on Rosa Luxemburg's letter to Sophie Liebknecht mentioned in *Free Like the Speech of a Socialist* (vitrine).

The triptych composed of black and white collages on paper (**Untitled**, 2013) is one of the rare works in which the artist explicitly includes a male artist. It is Vito Acconci: an American conceptual artist still alive at the time and considered by many the father of performance art. Fumai seems to be more interested in Acconci's abandonment of performance as a medium. It seems that it was the eruption of a woman on stage that decreed the end of Acconci's career as a performer. This happened during the staging of a work entitled *Ballroom* (Schema gallery, Florence, 1973) which required Acconci to make sexual advances on the audience present. A woman decided to actively respond to these advances and this unexpected reaction destabilized the artist to such an extent that it led him to definitively retreat from performance practice.

The triptych mixes some scenes of Acconci's well-known performances with images of women whose faces are covered or erased. An element links the images together: automatic writing spread along the surface of the three sheets of paper, quoting excerpts of a message from an anonymous terrorist of the 1970s who, overwhelmed by violence, questions her own position into the Lotta Armata group to which she was affiliated. The same message is at the centre of the work *I Did Not Say or Mean "Warning"* (Basement).

TEMPLE

Entering the temple of La Loge, the visitor discovers two reconstructed works of the artist. The installation in the centre and on the platform (**There Is Something You Should Know**) consists of a simulation of the existence of an esoteric group known as S.I.S. (Scuola Iniziatica Smithiana), whose goal is to create the conditions for the reconstruction of a performance that the avant-garde filmmaker and visual artist Jack Smith presented at the independent space Panteca Volante in Genoa, in 1981. The S.I.S. group opposes dominant materialistic culture (which is unable to actually "see" Smith's visionary work,) with alternative learning techniques, resorting to procedures of modern esoteric groups, theories of lucid dreaming, and astral travel. By way of a seminar, Fumai's voice leads the audience in a process of initiation, evoking through sounds and words the imaginative world of the artist, both Smith's and Fumai's. The covered table and objects reproduce the performance's settings, which was originally organized by Nomad Foundation in 2011, while the installation on the floor is based on an unpublished sketch realized by the artist and discovered in her archive after her death.

In the immersive mural **This Last Line Cannot Be Translated**, the artist weaves together lines and words taken from an invocation of a Mass of Chaos to form the jagged contours of the interior of a cave. Placed within the cave's perimeter are symbols, seals and dismembered sections of a pagan deity, as well as instructions for the use of a rite of protection against social and spiritual conditioning and the destructive forces of patriarchal hierarchies. Chiara Fumai first developed the mural during her residency at the ISCP—International Studio & Curatorial Program in New York in 2017. Initially conceived for the group exhibition *Si Sedes Non Is* (curated by Milovan Farronato) at The Breeder in Athens, 2017, the work was publicly presented only posthumously, in the Italian Pavilion at the 58th Venice Biennale in 2019.

TRIANGLE

Further on in the entrance, the theoretical premises of the two wall texts are to be found in the process of appropriation of pagan symbols and their reconversion into a new Christian iconography. **Labon Dolon Acus** is an early Christian spell for making women undress. The formula contains the words Luctans, which means Revolt, and Lucifer: etymologically light-bringer, traditionally Venus. The spell is a reference to the wish for a new Goddess conquering the current world of Patriarchy.

The second mural, **Snake**, made of words is composed in the form of a green reptile, a demonic feminine symbol that brings us back to the figure of Lilith, the primordial she-demon in Judaic mythology. Among the curved lines of this icon of female power, the letters misalign and distort, leaving a message to be guessed. It's the poem *The Thunder, Perfect Mind*, a gnostic poem in Coptic language found in 1945 inside the collection of the Codices of Nag Hammadi and dating back approximately to between the second or third century. It is a first-person monologue that affirms the paradoxical duality of being.

*I am the first and the last.
I am the honoured one and the scorned one.
I am the whore and the holy one.
I am the wife and the virgin.
I am the mother and the daughter.
I am the members of my mother.
I am the barren one
and many are her sons.*

The series **I Say I** refers to the second manifesto written by Carla Lonzi in 1977 for the Italian feminist group Rivolta Femminile. According to Giovanna Zapperi, "Rivolta Femminile's feminism was predicated on the practice of autocoscienza (italian for consciousness raising), which enabled the process of undoing oneself, as women gathered in small groups to foster mutual recognition, collective change and revolt against the norms defining their roles in culture and society." The series represents the script of *Shut Up, Actually Talk* that was performed at dOCUMENTA 13 (Kassel 2012) inside the walls of Fumai's *Moral Exhibition House*, and then became the homonymous video included in this exhibition (First floor)

BASEMENT

I Did Not Say Or Mean "Warning" is a video of a performance in which Fumai is transformed into a guide of the Querini Stampalia Collection in Venice, focusing on its female Renaissance portraits. She tells the stories of the often-anonymous women portrayed, underlining their exclusion from the narrative of art history and the scarcity of biographical information about them. During the tour, the guide's narration is often interrupted by a message that she herself delivers in International Sign Language, hand-spelling the words letter by letter. The message contains an anonymous terrorist threat recorded on the answering machine of a feminist group affiliated with the Lotta Armata. While the guide tells stories of abuse suffered by the women depicted in the paintings, her calm speech is interrupted by violent gestures that give voice to the terrorist, angrily mimicking her subversive message of protest and revenge: the guide, the feminist militant and the silent painted women thus merge into the artist's presence. The video version of the performance was screened on a series of monitors positioned in the service and passage areas of the Collection. Fondazione Furla produced the performance.

In the triangle, an entire wall is covered with a letter sent by Club Maria to Chiara Fumai (**Segreto Provato**). For the Quadriennale 16 (2016), the artist read a letter backwards that was addressed to her by the Christian Feminist movement founded in Russia in 1980, and highlights the most crucial topics of their philosophy. In the letter, Club Maria asks Fumai to work for them as a medium. The artist gently but firmly refuses. The speech is delivered during a live tutorial about automatic writing, i.e. dictated by the collective unconscious. One may wonder why there is a conflict between Club Maria and the Italian performance artist Chiara Fumai. As Fumai herself wrote to explain the work, the latter is a lecture-performance about the incompatibility of Feminism and Christianity. Indeed, the group promotes an image of the Virgin Mary as inspiring feminist demands, freed from male ecclesiastic hierarchies, yet also reveals a vein of homophobia.

Transcription of the letter

Dear Sister

We come to tell you how the Holy Mother of God has permitted us to grant knowledge of the straight and narrow way and granted us the gift of spiritual poverty. Our movement was founded in order to unify Christian Theology and Feminism. The Virgin appeared to us when we could no longer accept anything other than a single faith, that which exceeds every hope. She illuminated us with the values of love and humility which alone can redeem a society of hermaphrodites.

All human beings have been uprooted to make way for an asexual homunculus, castrated both spiritually and physically. Perennially stationary at the neurotic embryo stage, he never reaches maturity and not even sexually clarified. The feminism of the Valkyries, extreme, rabid and incessant by countless years of oppression, has deprived the feminine of any aesthetic attribute and any romantic halo, becoming an expression of their own existential impotence, of their own slavery. This bad existence, in both passive and active sense, this slave existence of natural forces and dark powers has perverted human nature to the point of condemning humanity to total extinction.

Faced with this anonymous fate made of barbarism, the only possible relationship would seem to be the magical, sinister one. But against all this stands the only positive model, the only possible alternative. We have named our group after the one who brought the world salvation. The Mother of God erases the curse that burdened the female element in ancient religions. The Great Mother of pagan religions embodied in herself all that is irrational, dark and carnal. Only in Christianity is the dualism between body and spirit cancelled.

Overcoming stereotypes can help us to realize that the relationship between feminism and theology can be really fruitful, that the union of these two realities, apparently contrasting and hostile, can give rise to new forms, visions that open our thoughts to innovative readings of both spiritual and social life. Mary today asks to be released from the image that has been made of her and from the projections that the male ecclesiastical hierarchy has attributed to her. It is also necessary to set women free from those images of Mary that still dominate and subjugate them.

Such images must be analysed and revealed, because “one is not born as a woman, but becomes one”, and this is extremely difficult in a society like ours, which is not made up of men and women but of hermaphrodites. In order for our movement to come back to life, develop and become more interesting, we have chosen you to transform our manifesto into a contemporary artwork, confident of your interest in offering a true spiritual direction to the civilization of the future: the path of hope, which offers hope above all hope.
In faith, Club Maria

On the other side is **Per Vas Nefandum** (Latin for “anal intercourse,” literally “dirty way”), a video where a preacher dressed in white proclaims a violent condemnation of homosexuality, alternating sophisticated theological arguments, threats and evocations of the Apocalypse. A creature from Fumai’s universe, Annie Jones, retaliates against the preacher with a refutation of the Apocalypse written by the internationally renowned occultist Aleister Crowley. In the video, words are not the only relevant elements. Close-ups and details emphasize the preacher’s gestures, expressions and paraphernalia. Fumai took these elements from public orations by famous Christian evangelists—such as Kathryn Kuhlman and Aimee Semple McPherson—who used film and television media to spread their own catechesis.

Signs of an unknown language appear on the wall around the screen. These characters are traditionally called Runes (meaning secret, mystery) in witchcraft. It’s a sort of spell against what is being extolled by the preacher. The final spell acts as a signature of alliance with Elemental magic.

The video surrounded by a wall drawing in the main room of the basement is another example of Fumai’s research and influences. In **Chiara Fumai Reads Valerie Solanas**, the artist reads excerpts from Solanas’s 1967 *SCUM Manifesto* (Society for Cutting Up Men), whose fictional propaganda against men is a satire, at once ironic and cynical, that mirrors the values of the sexist culture its program aims to subvert. For the execution of the piece, the artist took inspiration from the Italian Former Prime Minister Silvio Berlusconi’s first political announcement in 1994. In the video, the intellectual feminist Solanas partly takes over the body and voice of the artist, who is sitting at a desk, in order to recite parts of the Manifesto together with her. While the tones of the speech get heated, the wall painting, representing a diagram that explains Solanas’s main arguments from a scientific and objective point of view, offers a detached gaze through which to reflect on the function of language and its subversive capacities. With this work, Chiara Fumai celebrates the radical wit of a woman who is most famous for shooting Andy Warhol on June 3, 1968. *Chiara Fumai Reads Valerie Solanas* was awarded the ninth edition of the Furla Art Award (2013).

FIRST FLOOR

Shut Up, Actually Talk is a ghostly manifestation of the performance conceived for dOCUMENTA 13, featuring Zalumma Agra, one of the major attractions of the Barnum Circus and its freak show. Reflected in a golden mirror reminiscent of a fairy tale but also the horror film *Suspiria* by Dario Argento (1977), the woman utters the text of *I Say I*, a philosophical manifesto about subjectivity written by Carla Lonzi for the Italian feminist group Rivolta Femminile. The manifesto opens with these words: "Who said ideology is also my adventure? Adventure and ideology are incompatible. My adventure is me." The words of Lonzi are read by Chiara Fumai who wears a big curly black wig of the so-called Circassian Beauty in a play of mirrors that overcomes linear temporality. Thus she ties together the history of the Italian feminist movement with the oppression of Zalumma Agra, the exotic beauty known as Star of the East who, in the middle of the nineteenth century, silently exhibited her body in front of the audience at the circus. The work summarized Fumai's interest in the relation between sound, the body, and language, as well as her attraction to Spiritism, folklore, and early 1970s radical feminism.

One of the last works produced by the artist in 2017 was a diamond bearing the phrase "**Give me a break from these preppy talks**". The object wasn't part of a series, as is often the case in Fumai's practice, but it's a piece in itself that resounds like an artist's statement. According to the words of the artist, the sentence "means exactly what is written: to leave behind little talks, gossip or preparatory school attitude. It's a feminist statement, something like: let's focus on important things for women".

SECOND FLOOR

The Book Of Evil Spirits is a video that brings together a number of characters embodied by Chiara Fumai in her performative practice. With the help of the renowned nineteenth-century spirits and medium Eusapia Palladino, the artist herself becomes a medium and is "possessed" by the spirits of historical female characters, voices outside the chorus, who inspired and nurtured her production. Zalumma Agra, Annie Jones, and Ulrike Meinhof follow one another in this long séance. They recite a collage of texts, some of which were quoted repeatedly in Fumai's previous work, such as Carla Lonzi's second manifesto for Rivolta Femminile. Most of the script, however, is taken from *Mysterious Psychic Forces: An Account of the Author's Investigations in Psychical Research, Together with Those of Other European Savants*, a 1907 book by Camille Flammarion, an astronomer and author who supported Palladino.

The video is associated with a **series of alphanumeric characters** reproduced on the wall: the alphabet is in this case the Ouija board used by mediums to communicate with spirits. *The Book of Evil Spirits* was commissioned by *CONTOUR 7 – A Moving Image Biennale* and produced with the support of the DENA Foundation. The subject of the alphabet appears often in Fumai's work (for example in *I did not Say or Mean "Warning"*, 2013) and is chosen in order to express the will to re-formulate a grammar for culture.

In the **series of photographic prints exposed in the same room**, the letters shape a sort of magic signal, and the word “**G.A.B.R.I.A.C.H.**” reminds us of an old witchcraft spell for protection against evil spirits that used to be carved on a ring when the moon was in the second house. The word implies a joke about the so-called evil women populating Fumai’s universe. The hand spelling is L.I.S. (international sign language). On the white cardboard there are mixed words from live performances, reported as in a state of trance dictatum. These words are from the feminist theoretician Carla Lonzi and from Ulrike Meinhof, writer and founder of the R.A.F. terrorist group.

BIOGRAPHIES

Chiara Fumai (Rome 1978 – Bari 2017) is an Italian artist known for her performative and multi-media works featuring psychic abilities, anti-spectacle strategies and counterculture icons. She participated in dOCUMENTA 13 with *The Moral Exhibition House*: creating a space for feminist insurrection disguised as a freak show between Kassel’s Aueparke and the roof of the Fridericianum. She channeled the spirit of an Anonymous Woman in the historical art collection of the Querini Stampalia Foundation in Venice (*I Did Not Say or Mean “Warning”*, 2013) and created a fictional propaganda of Valerie Solanas’ *SCUM Manifesto* mirroring the first political campaign of Silvio Berlusconi (*Chiara Fumai reads Valerie Solanas*, 2013), with which she received the IX Furla Art Award. On occasion of *Contour 7, A Moving Image Biennale*, she rewrote the story of her live acts into a séance (*The Book of Evil Spirits*, 2015). In 2017 Chiara Fumai won the XIV Premio New York held by the Italian Ministry of Foreign Affairs and the Italian Ministry of Cultural Heritage. In May 2019 her work was exhibited at the Italian Pavilion on the occasion of the 58th Venice Biennale of Visual Arts.

Chiara Fumai’s solo exhibitions include: ISCP, New York (2019); Rosa Santos, Valencia (2016); Museion, Bolzano (2015); Fondazione Querini Stampalia, Venice (2013); Apalazzo Gallery, Brescia (2013); Futura – Centre for Contemporary Art, Prague (2013); MACRO Testaccio, Rome (2011); and Careof – DOCVA, Milan (2008). Group exhibitions include: Tatjana Pieters, Gent (2017); David Roberts Art Foundation, London (2015); *Contour 7 – A Moving Image Biennale*, Mechelen (2015); Centro de Arte Dos de Mayo, Madrid (2015); Whitechapel Gallery, London; De Appel Arts Centre, Amsterdam; Nottingham Contemporary; Fiorucci Art Trust; SongEun Foundation, Seoul (all in 2014); MUSAC Museo de Arte Contemporáneo de Castilla y León, León (2013); dOCUMENTA 13, Kassel (2012); and the Nomads Foundation, Rome (2011). She won the Furla Art Award (2013) and the Premio New York (2017). International residencies include: International Studio & Curatorial Program (ISCP), New York (2017); Art Omi, Ghent, New York (2016) and Wiels, Brussels (2014).

The Curators

Francesco Urbano Ragazzi is a curatorial duo founded in Paris in 2008 and now based in Milan. Since 2017 they have been the director of The Church of Chiara Fumai, for which they coordinated the cataloging of the artist's archive and its donation to the CRR - Centro Ricerca Castello di Rivoli. In 2015 they founded *The Internet Saga*, an itinerant project that moves between institutional spaces of art and places of reality such as the Bucharest Biennale and the European Organization for Nuclear Research (CERN). Recent exhibitions include *Kenneth Goldsmith, Hillary: The Hillary Clinton Emails*, in conjunction with the Venice Biennale 2019, and *Jonas Mekas, It All Came Back to Me in Brief Glimpses*, National Museum of Modern and Contemporary Art Korea, Seoul 2018. In 2022 Francesco Urbano Ragazzi will curate the 17th edition of LIAF - Lofoten International Art Festival in Norway.

Milovan Farronato is Director and Curator of the Fiorucci Art Trust, for which he has developed since 2011, the yearly festival Volcano Extravaganza in Stromboli. With Paulina Olowska he initiated, in 2014, the symposium *Mycorial Theatre* in Poland. Further collaborations include the *Magazine Sessions* (2016) with the Serpentine Galleries and the conception of *The violent No!* for public programme of the 14th Istanbul Biennial, 2015. Milovan Farronato was part of the curatorial team of the fourth Dhaka Art Summit. In 2019 he was appointed Curator of the Italian Pavilion at the 58th Venice Biennale.

Mara Montanaro is associate researcher at the Laboratory of Gender and Sexuality Studies (LEGS) at the University of Paris 8 and independent curator. She is working on contemporary French philosophy, gender studies, postcolonial and decolonial studies, contemporary feminist philosophy, including the work of the philosopher-feminist Françoise Collin (1928-2012) for whom she is the scientific director of her archives. She is the author of Françoise Collin. *L'insurrection permanente d'une pensée discontinue*, Rennes, PUR, series *Archives du féminisme*, 2016. Since July 2019 she has been programme director at the International College of Philosophy.

WORKS

Lobby & triangle

Free Like the Speech of a Socialist, 2011-12

Fabric, handcuffs, vinyl record, embroidery on stockings, ink and collage on paper; variable dimensions

Courtesy of The Church of Chiara Fumai, Francesco Urbano Ragazzi and Milovan Farronato

The Coming Insurrection, Spell n.22 (II), 2014

Collage and embroidery; 25 x 40 cm

Courtesy of The Church of Chiara Fumai and Galerie Tatjana Pieters, Ghent

Untitled, 2013

Collage on paper

3 parts; 31x 22,5 cm, 30,3 x 27 cm, 34 x 24,4 cm

Courtesy The Church of Chiara Fumai and Apalazzo Gallery, Brescia

Labon Dolon Acus, 2016

Wall intervention with vinyl lettering; 86,6 x 100 cm

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

Snake, 2016

Wall intervention with spray paint; variable dimensions

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

I Say I, 2013

Collage and ink on paper

6 parts; 21 x 29.7 cm, each

Courtesy The Church of Chiara Fumai and Apalazzo Gallery, Brescia

Temple

There Is Something You Should Know, 2010-11

Floor vinyl, fabric, props, video and audio track, 24' 18"; variable dimensions

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

This Last Line Cannot Be Translated, 2017

Wall intervention with acrylic paint and spray paint ; variable dimensions

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

Basement

I Did Not Say or Mean "Warning", 2013

Single-channel video, color, 40' approx.

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

Per Vas Nefandum, 2016

Single-channel video, color, sound, 10' 22",

Wall intervention with vinyl lettering, sea salt, black candles; variable dimensions

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

Secreto Provato (apparizione non autorizzata di Airam Bulc), 2016

A3 color posters

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

Chiara Fumai Reads Valerie Solanas, 2013

Wall intervention with vinyl lettering; variable dimensions

Single-channel video, color, sound, 10' 34"

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

Divided Names, 2015

Embroidery of a verse from Aleister Crowley's *Book of Lies* on fabric, a piece of the artist's bridal trousseau; 82 x 80 cm

Courtesy of The Church of Chiara Fumai and Galerie Tatjana Pieters, Ghent

First floor

Shut Up, Actually Talk, 2012-13

Video installation, single-channel video, color, sound, 10' 31"

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

Give me a break from these preppy talks, 2017

Engraved glass; 6 x 6 x 4 cm

Courtesy of The Church of Chiara Fumai and Galerie Tatjana Pieters, Ghent

Second floor

The Book of Evil Spirits, 2015

Single-channel video, color, sound, 26' 24"

Wall intervention with vinyl lettering; variable dimensions

Courtesy of The Church of Chiara Fumai

G.A.B.R.I.A.C.H. 2016

Photographic prints, handwritten mat board, framed

8 parts; 30,5 x 40,5 cm each

Courtesy of Rosa Santos, Valencia-Madrid

PUBLIC PROGRAMME

**Give me a break from these preppy talks,
09.10.2021**

Conferences

With:

**Emily Verla Bovino, Fabienne Brugère, Florence Cheval, Émilie Noteris,
Giulia Palladini, Nataša Petrešin-Bachelez**

On October 9, La Loge hosted a transdisciplinary public programme of lectures about and relating to Chiara Fumai's powerful practice which she defined as her "Unwork". Her so-called "unwork" is a gesture of protest and feminist claim, ("unwork" is composed of the verb "to work" and the private prefix "un-", a way to get out of the patriarchal-capitalist logic of work). The artist's ability to interpret the language of performance and the strength of her feminist commitment reignite ever-relevant conversations on patriarchal violence, and make her one of the most unique and striking contemporary figures of our time. During this intensive programme, art historians, art critics, philosophers, and curators will analyse the problematics and timeliness of "Unwork", thus providing an opportunity as for a collective rethinking of the complexities and constellations that Fumai's work reveals.

Programme

14:00

Introduction

14:15

Fabienne Brugère : *Chiara Fumai. A Feminist Voice*

15:00

Natasa Petrešin-Bachelez : *Undoing the patriarchy, but also the diva*

15:45

Florence Cheval : *You shook the sky*

16:30

Giulia Palladini : *Possession without property: the unwork of Chiara Fumai*

17:15

Emilie Noteris : *The Mediumship is the Message: Channeling an Army Of Feminist Ghosts*

18:00

Emily Verla Bovino : *More than talk : Performance of Witchcraft in the Practice of Artist Chiara Fumai*

Biographies

Emily Verla Bovino (New York/Hong Kong) is a researcher, writer, and artist. She studied at the Accademia di Belle Arti di Roma and participated in the Fondazione Ratti's XV Corso Superiore di Arti Visive in 2009 with Chiara Fumai. As an artist, she has presented work with Viafarini (Milan), SOMA (Mexico City), Fieldwork: Marfa (Texas), Futura (Czech Republic), the Gulf Labor Coalition (New York), the & Now Festival of New Writing (San Diego) and soundpocket (Hong Kong) among others. In 2017, she received her PhD in Art History, Theory and Criticism from the University of California, San Diego as a grantee of the University of California Institute for Research in the Arts and in 2021 was a research fellow with the M+ Museum of Visual Culture and Design Trust in Hong Kong. Her writing on contemporary art and architecture has appeared in Mousse, Pin Up, Frieze, Spike Art Quarterly, Architectural Review, Journal of Chinese Contemporary Art and Museum Anthropology.

Fabienne Brugère is Professor of Philosophy at the University Paris 8 Vincennes–Saint–Denis. She is President of Paris Lumières University. She is a member of the editorial board of the Journal *Esprit*. She is responsible (in collaboration with Guillaume le Blanc) for the collection “Diagnostics” published by Editions du Bord de l'Eau and (in collaboration with Claude Gautier) for the collection “Perspectives du care” published by Editions de l'ENS Lyon. She has also taught at the Universities of Hamburg, Munich and Quebec. She is working on the philosophy of art, on moral and political philosophy. She has published many books : *Le sexe de la sollicitude*, Seuil, 2008; *Philosophie de l'art*, PUF, 2010 ; *L'éthique du care*, PUF, 2011; *Faut-il se révolter*, Bayard, 2012 ; *La politique de l'individu*, Seuil, 2013, with Guillaume le Blanc, *La fin de l'hospitalité*, Flammarion, 2017 and in 2019 *On ne naît pas femme, on le devient*, Stock and Care Ethics. The Introduction of Care as a Political Category, Peeters.

Florence Cheval practices writing-with, curating-with, researching-with. They are studying with poet Ariana Reines in the context of the Invisible College, a visionary learning space for poets & artists. Together with curator, researcher and sociologist Greg Nijs, they are currently setting up drama, a nascent curatorial spacecraft hovering between visual arts and writing. Since 2019, they have been developing Intersections of Care with transdisciplinary art worker Loraine Furter, a collective research project on intersectional feminist modes of display and curating.

Émilie Notéris is a textworker, born in 1978. In her latest book, *Alma Matériau* published in 2020 by Paraguay Press, she focuses her analysis on artworks made by women in the 20th and 21st centuries, and the need for them to constitute their own genealogy. The official art history being still too busy with fathers and their offspring to take the mothers into account. Biological or elective, they offer other tools and other reasons to create, within a multitude of rhizomatic stories.

Giulia Palladini is a researcher and critical theorist, working between different languages, and fields of knowledge. In her work she explores the politics and erotics of artistic production, as well as social and cultural history from a Marxist and feminist perspective. She is currently Senior Lecturer in Drama, Theatre and Performance at the University of Roehampton in London. She has previously worked in Germany as Alexander von Humboldt fellow, and taught in the MA Raumstrategien at the Kunsthochschule Berlin-Weissensee. She has lectured in various international universities, and collaborated as theorist in a number of critical and artistic projects in Europe and Latin America. She is the author of *The Scene of Foreplay: Theater, Labor and Leisure in 1960s New York* (2017) and co-editor (with Marco Pustianaz) of the volume *Lexicon for an Affective Archive* (2017). In 2021, she led the international research cluster 'Feminismos Antipatriarcales and Poetic Disobedience', part of the two years project 'Queer Feminist Currents'.

Nataša Petrešin-Bachelez is Cultural Programmes Manager at the Cité internationale des arts. She is an interdependent curator, editor and writer. Among the exhibitions she curated are *Contour Biennale 9: Coltan as Cotton* (2019, Mechelen); *Defiant Muses: Delphine Seyrig and the Feminist Video Collectives in France (1970s-1980s)* at LaM, Lille and Museum Reina Sofia, Madrid (2019-2020, with Giovanna Zapperi); *Show me your archive and I will tell you who is in power* at Kiosk, Ghent (2017, with Wim Waelput); *Let's Talk about the Weather* at the Sursock Museum, Beirut and Times Museum, Guangzhou (2016 and 2018, with Nora Razian); *Resilience. U3 - Triennial of Contemporary Art in Slovenia* at MSUM, Ljubljana (2013). She was co-director of Les Laboratoires d'Aubervilliers (2010-2012, with Alice Chauchat and Grégory Castéra). She is chief editor of Versopolis Review, and was chief editor of the Manifesta Journal (2012-14) and of L'Internationale Online (2014-2017). She curates the project *Not Fully Human, Not Human at All*, organized by KADIST, Paris (2017-2021). She organized symposiums at the INHA, Paris; Jeu de Paume, Paris; Tate Modern, London; and Museum of Modern Art, Ljubljana. Together with Patricia Falguières and Elisabeth Lebovici she is the co-organiser of the seminar Something You Should Know (2016 - ongoing, EHESS, Paris). Since 2019, she has been working as a tutor at the Sint Lucas School of Arts, Antwerpen. Together with Elena Sorokina, she is co-founder of the Initiative for practices and visions of radical care.

PUBLIC PROGRAMME

Through the eyes of Audrey Cottin, 13.11.2021

On the occasion of the last day of *Poems I Will Never Release, 2007 – 2017*, the artist Audrey Cottin guided us through the exhibition of Chiara Fumai.

Audrey Cottin is a french visual and performance artist, who lives and works in Belgium since 2008. Her artworks and research focus on cooperative practices, she is currently represented by Galerie Tatjana Pieters and galerie.international.

MONOGRAPH

The first major monograph of Chiara Fumai's work accompanies the retrospective. The volume, published by Nero Editions and edited by Francesco Urbano Ragazzi, Milovan Farronato and Andrea Bellini, includes essays by Irene Aristizabal, Andrea Bellini, Federico Campagna, Milovan Farronato, Gabriel Lester and Raimundas Malašauskas, Chus Martinez, Mara Montanaro, Cristiana Perrella and Marcello Bellan, Francesco Urbano Ragazzi, and Giovanna Zapperi.

Almost 500 pages long, the volume is divided into three main chapters. The first of these brings together essays by prominent writers, curators, and artists who examine Chiara Fumai's work from various perspectives, highlighting its intersections with anarchism, feminism, ideological forms, and discourses of power and oppression, the animal rights movement, theatre, surrealism and esotericism. The second chapter presents an imposing iconographic apparatus that documents Chiara Fumai's entire artistic production, from 2007 to 2017, while the third offers an exhaustively detailed chronology and bibliography.

Format: 21 x 28 cm

Pages: 484

Language: EN

Year: 2021

ISBN: 978-88-8056-120-0

Price: 50 euros

Thank you

Chiara Fumai, Poems I Will Never Release, 2007-2017 would not have been possible without an engaged collaboration with: the curators of the exhibition Francesco Urbano Ragazzi, Milovan Farronato, and Mara Montanaro; all the partners who co-produced the project : Centre d'Art Contemporain Genève and CAC director Andrea Bellini; Centro Per l'Arte Contemporanea Luigi Pecci and its director Cristiana Perrella; La Casa Encendida Madrid and its director Lucia Casani; as well as The Church of Chiara Fumai and its president Liliana Chiari; the lenders Tatjana Pieters (Ghent), Rosa Santos Gallery (Valencia), and Apalazzo Gallery (Brescia).

The project is supported by the Directorate-General for Contemporary Creativity of the Italian Ministry of Cultural Heritage and Activities under the Italian Council programme.

The project at La Loge is supported by the Kira A. Princess of Prussia Foundation and the First Sight membership programme of La Loge, made possible thanks to the King Baudouin Foundation.

The production of this exhibition was made possible thanks to the professional and devoted work of Benjamin Jaubert, Arthur Jules, Léonor Gomez and Morgane Griffoull. We are also grateful to Ludo Engels for his support and technical assistance during the installation of this project and to Alexandre Lavet for the work of framing.

The team of La Loge

Director and curator: Wim Waelput

Communication and curator of public programmes: Antoinette Jattiot

Visual identity: Antoine Begon, Boy Vereecken

Production: Benjamin Jaubert, Arthur Jules, Leonor Gomez

Audio & vidéo: Ludo Engels

Photography: Lola Pertsowsky

Translations and proofreadings: Ailsa Cavers & Dana (Blurbs), Laure De Cock,

Marianne Doyen, Chantal Huys, Marianne Thys

Bénévoles: Sara Daniel, Damir Draganic, Lila Poimboeuf-Mahieu

Opening hours

Thursday to Saturday

12:00 to 18:00

Special opening hours

09-11.09.21 – Brussels Gallery Weekend

11:00-19:00

18 & 19.09.21 – Heritage Days

10:00-18:00

Free entrance on reservation. Information about La Loge's safety measures against Covid-19 is on our website. Visit our website for more details about our programme and events.

La Loge is a privately initiated non-profit association founded by architect Philippe Rotthier. La Loge is supported by Philippe Rotthier Foundation, the Flemish Government, the Flemish Community Commission (Vlaamse Gemeenschapscommissie – VGC) and First Sight, La Loge's community of engaged individuals and organizations. La Loge receives additional support from the Municipality of Ixelles and the French Community (FWB). La Loge is a member of 50° nord Réseau transfrontalier d'art contemporain.

La Loge

rue de l'Ermitage 86

1050 Bruxelles

+32(0)2 644 42 48

info@la-loge.be

www.la-loge.be

Visitors

Poems I Will Never Release, 2007 – 2017 was visited physically by a total of 1477 visitors.

Total visit website during the programme : 4134

Special events

Brussels Gallery Weekend

The exhibition was part of the Brussels Gallery Weekend, from September 9 to September 12, 2021

Heritage days

The exhibition was included in the Heritage Days programme about the architecture and history of la Loge, September 18 and 19, 2021

Seminar *The Trembling body*

The professor Paul Hendrikse and the postgraduate students in curatorial studies at Sint Lucas Antwerp invited the curators Francesco Urbano Ragazzi to do a guided tour in the exhibition on October 6, 2021

Schools

The exhibition was visited by the following schools:

KASK Masters of Fine Arts, KASK Postgraduate Curatorial Studies, LUCA School of Arts, ARBA-ESA Multimedia department, ARBA-ESA Sculpture department, ERG, ENSAV la Cambre, IESA International Paris

Press

Les corps et les voix rebelles, by Mara Montanaro, l'art même n°85, September 2021

An online selection of installation views, Artviewer, September 2021

Fall selection, Bruzz, September 2021

Chiara Fumai at la Loge, Hart n°216, September 2021

Le quotidien de l'art, September 2021

What to See at Brussels Gallery Weekend, JJ Charlesworth, Artreview, September 10, 2021

In de geest van Chiara Fumai, by Kari Conte, Metropolis M, September–October 2021,

The Brussels Times Magazine, September–October 2021

Review by Veronique Laurent, Axelle Magazine n°242, October 2021

Poems I will never release, by Pia Louwerens, De Witte Raaf n°214, November–December 2021

Chiara Fumai by Andréanne Béguin, Revue 02, December 2021

Social Media

Total Instagram followers on November 18th : 4469

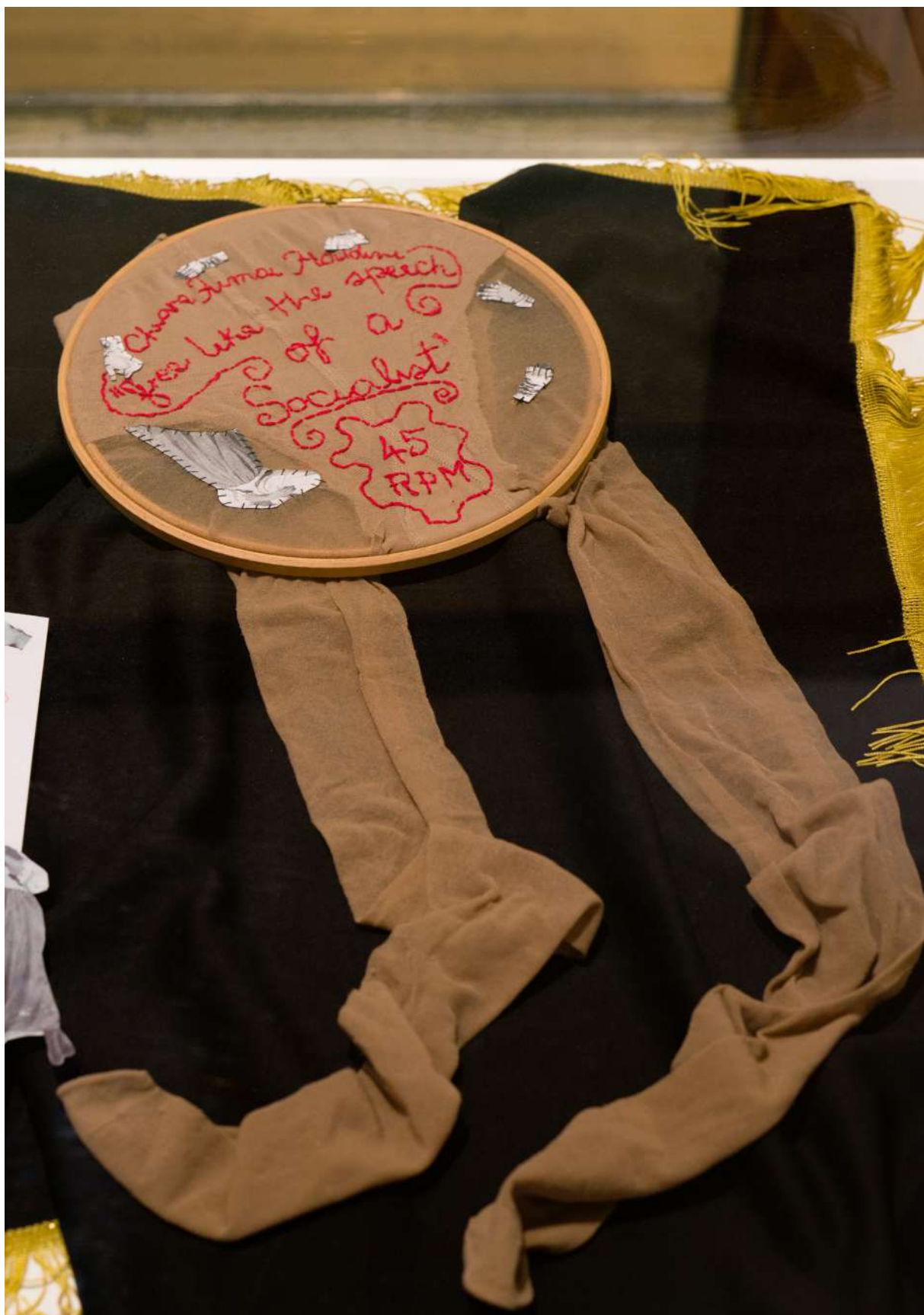
Total Facebook subscribers on November 18th : 5498

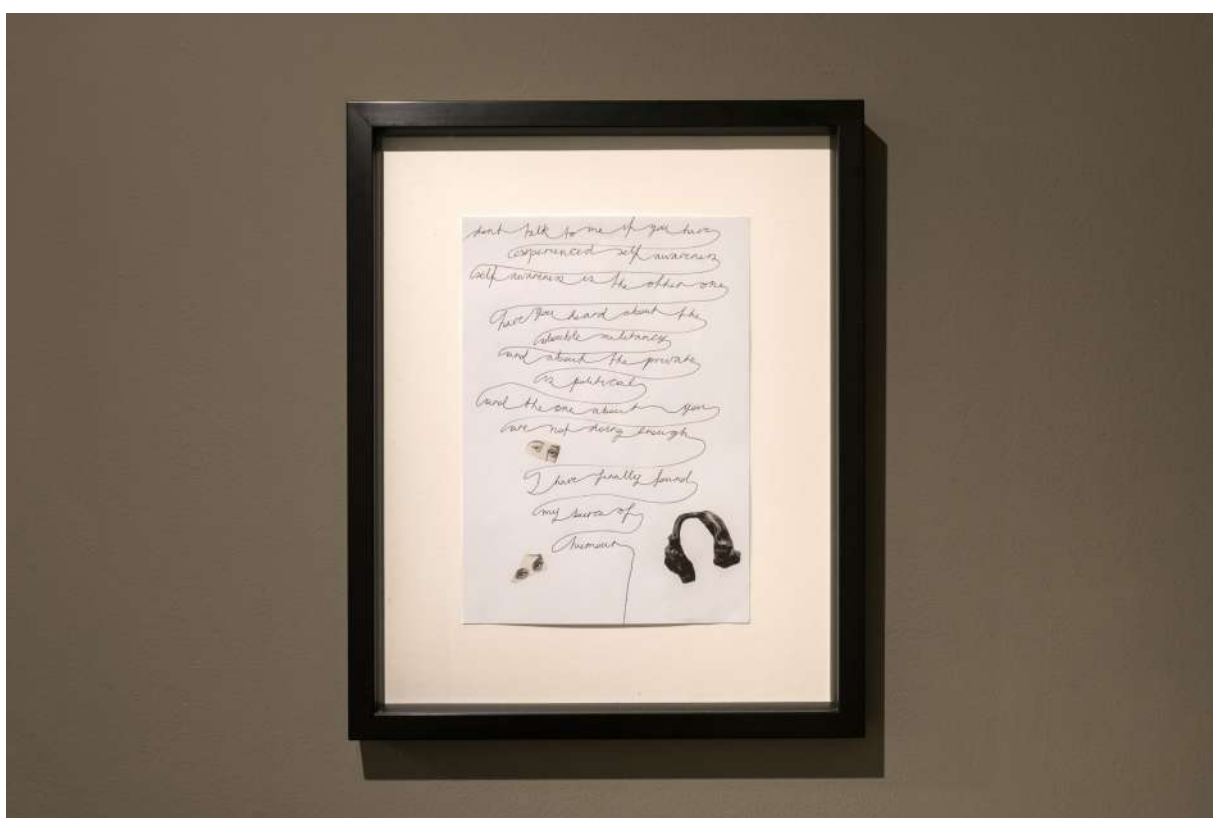
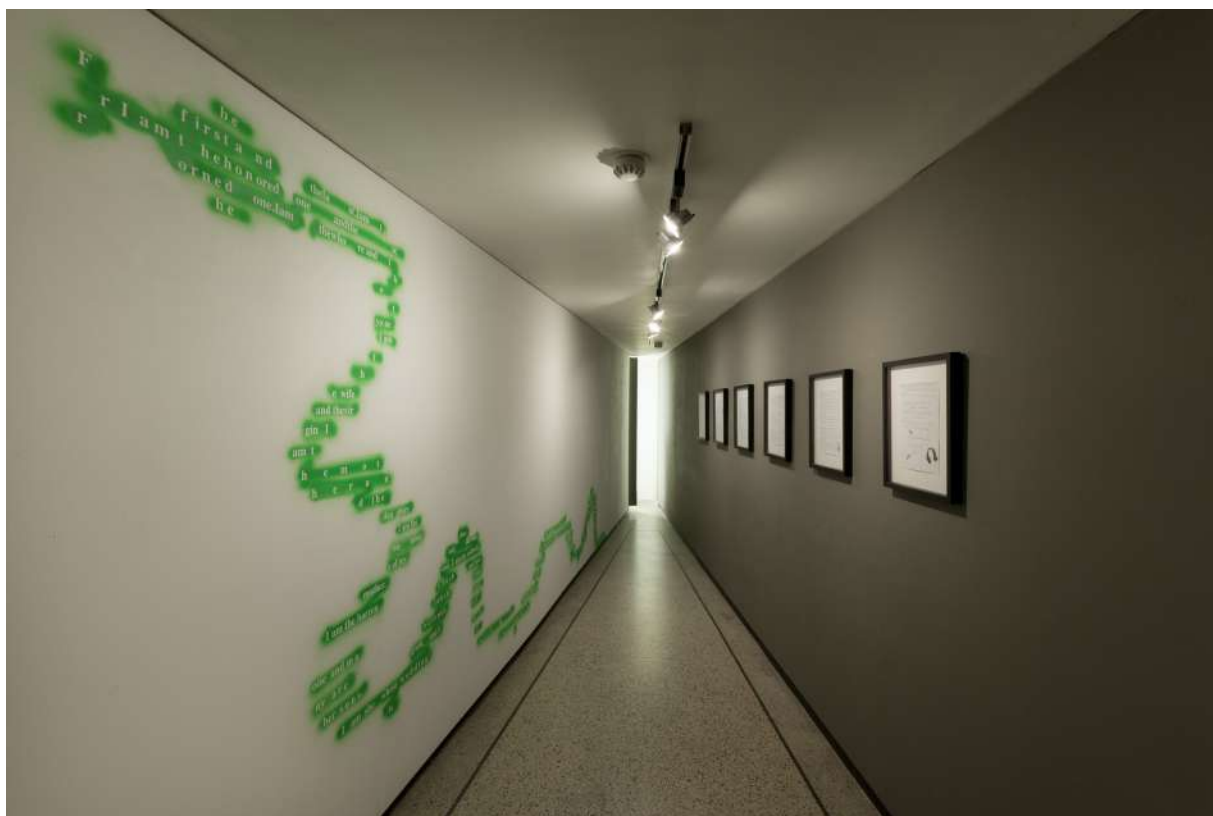
Views of Chiara Fumai, *Poems I Will Never Release 2007-2017*, Courtesy The Church of Chiara Fumai and La Loge, Image Lola Pertsowsky.

View of Chiara Fumai, *Poems I Will Never Release* 2007–2017, Courtesy The Church of Chiara Fumai, and La Loge, Image Lola Pertsowsky.

Detail of *Free Like The Speech of a Socialist* (2001-12) by Chiara Fumai. Courtesy The Church of Chiara Fumai and La Loge, Image Lola Pertsowsky.

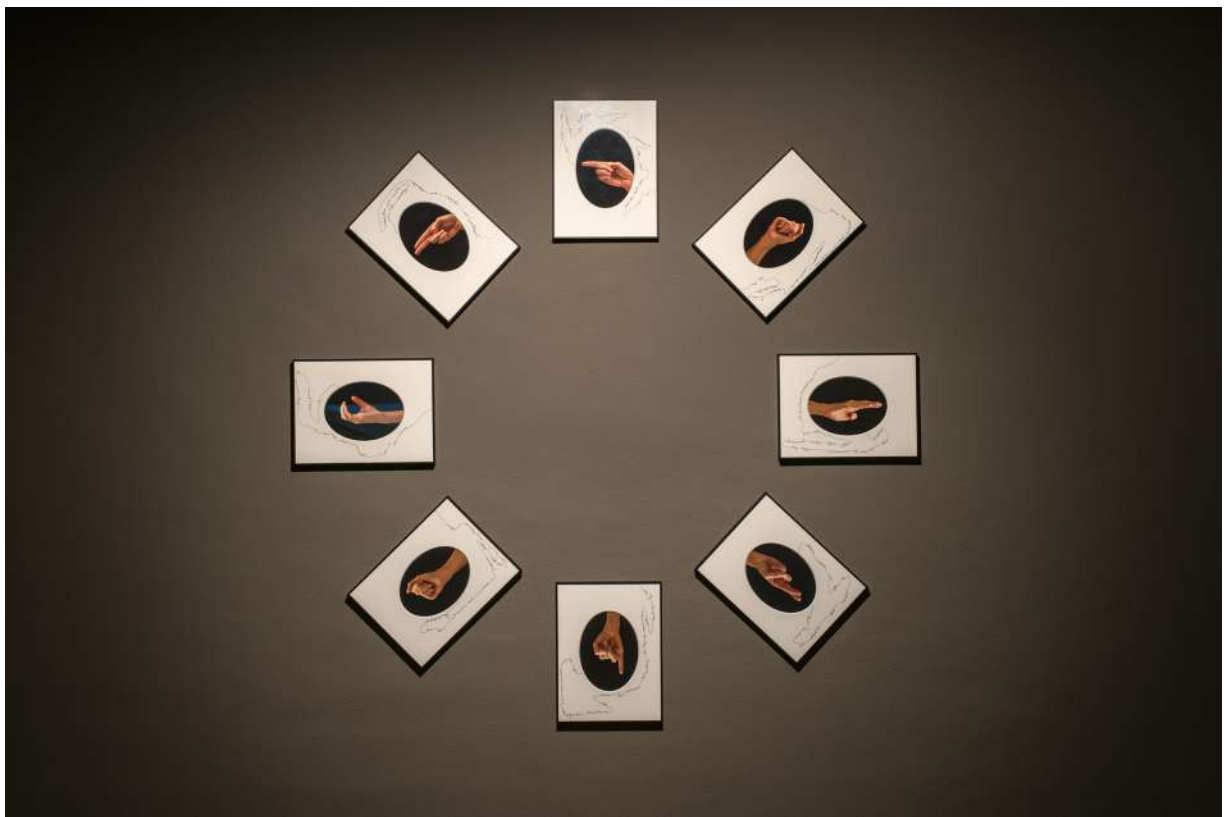
View of Chiara Fumai, *Poems I Will Never Release 2007-2017* (above), detail of *I Say I* (2013) by Chiara Fumai (beneath). Courtesy The Church of Chiara Fumai and La Loge, Image Lola Pertsowsky.

Views of *Chiara Fumai, Poems I Will Never Release 2007-2017*, La Loge. Courtesy The Church of Chiara Fumai and La Loge, Image Lola Pertsowsky.

Detail of *Give me a break from these preppy talks* by Chiara Fumai, 2017 (above), View of *Chiara Fumai, Poems I Will Never Release 2007–2017* (beneath), La Loge, Brussels. Courtesy The Church of Chiara Fumai and La Loge, Image Lola Pertsowsky.

Details of *G.A.B.R.I.A.R.C.H* (2016) by Chiara Fumai. Courtesy The Church of Chiara Fumai, and La Loge, Image Lola Pertsowsky.

First Sight Event for the opening night

Views of the public programme *Give me a break from these preppy talks*, 09.10.2021

Views of the public programme *Give me a break from these preppy talks*, 09.10.2021

* Picture: Bronze statuette of the demon Pazuzu, surrounded by a suspension ring. Object discovered in Assyria, dated to the first half of the 1st millennium BC. J.-C. (Preserved in the Louvre Museum). THIERRY OLIVIER.

Please accept this image of
Pazuzu as a sign of
**GOODWILL &
PROTECTION**

A GUIDED TOUR
of CHIARA FUMAI'S

*Exhibition at La Loge
Through the Eyes of
Audrey Cottin*

Through the Eyes of Audrey Cottin, 13.11.2021

LES CORPS ET LES VOIX REBELLES

DE
CHIARA
FUMAI

"L'art doit stimuler des questions
qui anticipent les transformations
culturelles."

— Chiara Fumai

"Toute la nuit je fais la nuit.
Toute la nuit j'écris.
Mot à mot j'écris la nuit."

— Alejandra Pizarnik

CHIARA FUMAI naît en 1978 à Rome et disparaît tragiquement en 2017. Son engagement féministe, sa capacité à renouveler la performance, la performativité de son discours font d'elle une artiste contemporaine des plus singulières et étonnantes.

Chiara Fumai, *The Book of Evil Spirits*,
production stills, 2015
© Photo: prod. Courtesy the Church of Chiara Fumai

Le 9 septembre 2021, La Loge inaugure l'exposition *Poems I Will Never Release, 2007-2017* ("Ces poèmes que jamais je ne publierai") qui lui est consacrée. Celle-ci fait partie d'un projet plus vaste réunissant diverses institutions européennes dans le but d'analyser le parcours complexe de Fumai, DJ, performer et artiste visuelle qui a contribué à développer à la fois le langage de la performance et l'esthétique féministe de ce début de XXIe siècle. Après le Centre d'Art Contemporain (Genève), le Centro per l'Arte Contemporanea Pecci (Prato), La Loge (Bruxelles), l'exposition se déplacera en 2022 à La Casa Encendida (Madrid).

Dans ce texte, nous nous concentrons sur l'engagement féministe de Fumai, qui se déploie à travers un *pan-théon* de femmes¹, véritable constellation, généalogie féminine et féministe qu'elle incarne dans ses performances.

En prenant appui sur certaines réflexions du philosophe Walter Benjamin, nous montrerons comment l'artiste arrache à l'oubli le récit, l'histoire singulière de ces femmes marginalisées, rebelles et insoumises pour questionner les récits dominants et briser leur linéarité.

La modernité occidentale aura conféré au futur une capacité d'irruption, d'explosion, de révélation, une "capacité messianique" selon les termes de Benjamin. Or, à notre sens, c'est plutôt ici la capacité rédemptrice du passé, sans laquelle aucune politique insurrectionnelle n'est possible, que le travail de Fumai nous permet de voir en acte.

Arracher à l'oubli ces femmes rebelles ou marginalisées, c'est remettre en cause l'histoire dominante qui les a exclues, oubliées ou réduites au silence. Dans ces *rencontres*, *possessions*, *incarnations* performées, pointe comme un écho benjaminien :

"Le passé apporte avec lui un index secret qui le renvoie à la rédemption. N'est-ce pas autour de nous-mêmes que plane un peu de l'air respiré jadis par les défunts ? N'est-ce pas la voix de nos amis que hante parfois un écho des voix de ceux qui nous ont précédés sur terre ? [...] Il existe une entente tacite entre les générations passées et la nôtre. Sur Terre nous avons été attendus. À nous, comme à chaque génération précédente, fut accordée une *faible force messianique* sur laquelle le passé fait valoir une prétention. Cette prétention, il est juste de ne la point négliger."²

Invoker, évoquer, convoquer ces femmes permet donc à Fumai d'extraire d'une histoire comprise comme un *continuum* homogène et linéaire ces vies oubliées et refoulées parce que dissidentes, insolentes, rebelles et indomptables. Ainsi, à la suite de Benjamin, nous pourrions lire chaque *possession*, *incarnation*, *rencontre* de Fumai comme une interruption, un hiatus, une rupture dans et de l'histoire dominante et patriarcale.

Qui plus est, son geste artistique, son *unwork*, comme elle l'a elle-même défini, n'est pas seulement un geste de protestation et de revendication féministe. Il est, pour reprendre une expression lacanienne, une véritable ouverture au *dire* plutôt qu'au *dit*. De ce fait, son *unwork* pourrait être considéré comme une *anarchéologie* : il ne s'agit pas de retracer une sorte d'histoire monumentale des femmes, mais plutôt de créer une constellation de femmes rebelles, militantes et insoumises qui défient courageusement les mensonges d'un système patriarcal et misogyne qui les en a toujours écartées et refoulées. Ces femmes sont les voix qui ne veulent pas se taire, les histoires qui brisent les silences assourdissants auxquels elles ont été contraintes. Comme l'affirme Françoise Collin :

Chiara Fumai, *Shut Up, Actually, Talk* (The world will not explode), 2012. Group performance on the roof of the Fredericianum featuring Zulamma Agra and the Stars of the East, words by Carla Lonzi ("Let's Split on Hegel," 1970) and Rivolta Femminile ("I Say I," 1977), 60 min. Courtesy Chiara Fumai, commissioned by dOCUMENTA (18) and produced with the support of European Art Trail, London. © Photo: Henrik Christberg

"La culture patriarcale est homologue : elle tend à réduire tout ce qui excède sa norme et confond ce processus de colonisation, ou de domestication, avec l'universalité. Les femmes, les irréductibles, elle les réduit, soit en les isolant, en les dominant et en les exploitant, soit en les assimilant³."

L'artiste est bien consciente que la pire violence faite aux femmes est de les contraindre à une lutte pour la libération, alors que l'art exige un pur exercice de la liberté. Sa liberté, que l'on pourrait qualifier d'anarchique, lui permet de se dé-situer, de déplacer le temps et l'espace dans ses performances, en faisant littéralement occuper son corps par ces femmes excentriques, insolentes et rebelles.

Il n'y a pas de liberté sans un mouvement de libération, mais paradoxalement il n'y a pas de libération sans rapport à la liberté, et tout le *unwork* de Fumai est profondément animé par ce besoin de liberté. En révélant les relations de pouvoir et la misogynie, l'artiste accède à cette liberté sans laquelle l'art lui-même devient impossible.

On pense notamment à *I did not Say or Mean 'Warning'* (2013), à la fois performance et vidéo-performance, présentée au sein des collections du Palazzo Querini Stampalia (Venise). Fumai y affronte en particulier la violence systémique de l'histoire de l'art qui a toujours marginalisé et exclu les femmes, les réduisant à des objets passifs qui *n'ont pas de corps mais sont un corps*.

Dans cette performance comme d'autres, c'est dans son corps, dans sa chair même que toutes ces femmes qui l'ont précédée habitent au quotidien. Voix refoulées de toutes celles, muettes, qui crient : *nous sommes les nièces de toutes les sorcières que vous n'avez pas pu brûler*⁴.

Ainsi, dans *Chiara Fumai legge Valerie Solanas* (2013), sans apporter de changements substantiels au texte de celle-ci, Fumai parvient néanmoins à transformer les déclarations inconfortables et provocatrices de la féministe américaine en paroles vivantes, puissantes et urgentes au sein du débat actuel sur la violence et la place des femmes dans les sociétés contemporaines qui demeurent profondément patriarcales.

Qui plus est, avec intelligence et rigueur, Fumai nous montre à travers tout son parcours que le propre de la parole de l'art est de rester dans l'interrogation, de formuler et de reformuler une question plutôt que d'assigner au langage un devoir de réponse :

"Par le biais de mes œuvres, je ne prétends pas fournir des réponses au spectateur. Je me limiterai à poser des questions spécifiques en les esthétisant. [...] En soustrayant mes œuvres au point de vue dominant, il est inévitable que mon travail soit fortement polarisé et donc ultra-féministe."⁵

**CHIARA FUMAI
POEMS I WILL NEVER
RELEASE - 2007-2017**
SOUS COMMISSARIAT DE
FRANCESCO URBANO RAGAZZI
ET MILOVAN FARRONATO,
EN COLLABORATION
AVEC MARA MONTANARO POUR
LE PROGRAMME PUBLIC
LA LOGE
86 RUE DE L'ERMITAGE
1050 BRUXELLES
WWW.LA-LOGE.BE
DU 9.09 AU 13.11.21

**POEMS I WILL NEVER
RELEASE - CHIARA FUMAI
2007-2017**
ROME, NERO ED., MAI 2021
TEXTES DE : IRENE
ARISTAZABAL, ANDREA BELLINI,
FEDERICO CAMPAGNA, MILOVAN
FARRONATO, FRANCESCO URBANO
RAGAZZI, MARA MONTANARO,
CHUS MARTINEZ, PAULINA
OLOWSKA, GIOVANNA
ZAPPERRI, RAIMUNDAS
MALASAUŠKAS, GABRIEL LESTER,
CRISTIANA PERRELLA, MARCELLO
BELLANPARI.
ÉDITION ANGLAISE, 484 PAGES (ILL.),
50€, ISBN : 978-88-8056-120-0

1 F. Palladino, C. Lonzi, R. Eskerott, Z. Agra, A. Jones, V. Solanas, E. Querini Valier, N. Bellini, R. de Scandona, R. Luebenburg, U. Mierhoff.

2 W. Benjamin, *Sur le concept d'histoire*, *Thèse II*, p. 25.

3 F. Collin, "La question du langage-femme", in *Les Cahiers internationaux du symbolisme*, n° 29-30, 1973, pp. 65-67.

4 P. Carlier, mars 2020.

5 Entretien avec Chiara Fumai, "I really è un mistero", 2015, <https://www.cspooro.net/art/chiara-fumai-i-mistero/>

6 C. Gaulke, in *Constellations subjectives. Pour une histoire de l'art féministe*, Paris, Éditions M4, 2020, p. 107.

7 Chr. F. Collin, "Le non-né. Histoire et récit", in *Jegeboog Reclamien*, Europe, 2003.

8 F. Collin, "Visibilité et représentation", in *Je parlais d'un mot. Le champ symbolique*, Paris, P.O.L., 1999, p. 101.

Chiara Fumai, still from *Chiara Fumai legge Valerie Solanas*, 2012-13. Courtesy Waterside Contemporary

Si, comme le dit Cheri Gaulke, la performance est une manière d'être/de se situer en "dehors des traditions gouvernées par les hommes"⁶, Fumai révolutionne et renouvelle la pratique performative elle-même. On peut penser à ses performances comme à une forme d'intensification de la vie, c'est-à-dire à la puissance imprévisible et imprévue du corps, du corps même de l'artiste, qui rend présent ce qui est absent ou appartient au passé.

En plus des performances, Fumai crée avec ses installations, conférences performatives, vidéos, collages et dessins un véritable espace, lieu d'élaboration symbolique de son *unwork*, dans lequel ces femmes se réapproprient leur rapport au monde.

Là où il y a de la pure perte parce que les femmes ont été soumises à des pratiques de stérilisation tant réelles que symboliques, Chiara Fumai leur rend la parole.

Le massacre historique de la création féminine est sans rémission. L'artiste est bien consciente que les femmes qui émergent aujourd'hui dans l'art, comme dans d'autres domaines, portent ce deuil du *non-né*⁷, et se soutiennent à travers lui, qui est toujours aussi le deuil de toutes les femmes qui refusent la victimisation et cherchent, au contraire, à transformer la douleur en pratiques de luttes.

La mémoire est aussi la mémoire du manque, de l'absence, et le temps n'est pas seulement le "temps retrouvé" mais aussi le "temps perdu". Fumai tente d'apprivoiser cette absence, de construire — à travers ses *Incarnations*, ses *possessions*, ses *rencontres* — une généalogie féministe, la sienne, indomptée et indomptable. C'est une façon d'enchanter le temps avec la force de son corps qui se laisse occuper et habiter, et qui devient à chaque fois le lieu d'une exposition totale. Il s'agit d'un déplacement continu des intensités, d'un corps à l'autre, d'une voix à l'autre, intensités qui sont toutes vécues dans et par le corps de l'artiste.

Elle fait en sorte, pour citer Collin, "que les femmes ne soient plus dites par d'autres qu'elles mais disantes, qu'elles ne soient plus vues par d'autres qu'elles mais voyantes"⁸. Une œuvre qui s'impose parce qu'elle est capable d'interrompre, de déstabiliser et de troubler le point de vue dominant. En ne restant plus "à leur place", les figures insoumises que l'artiste convoque et invoque dans ses performances constituent ainsi une véritable constellation et coalition insurrectionnelle féminine et féministe.

Enfin, soulignons, comme le rappelle Francesco Urbano Ragazzi, que dans les derniers mois de sa vie, Fumai a rassemblé du matériel sur Christine de Pizan, philosophe et poétesse du XVe siècle, auteure de *La Cité des Dames*. Elle envisageait également de construire une cité utopique, allégorique et visionnaire pour les femmes rebelles, consciente que les coalitions/alliances entre femmes sont la seule possibilité de résistance à la violence systémique du patriarcat.

Mara Montanaro

NL/ Beyoncé wordt keizerin van Frankrijk. David Hockney ontdekt de iPad. Martin Parr wordt opgeslokt door een haai. En Europolia ontspoorde compleet. Het nieuwe cultuurseizoen van de Brusselse literatuur- en kunsthuizen kondigt zich aan als een verslavend sappige soap. Bingen maar!

FR/ Aimé Mpane, Sol LeWitt, Martin Parr... La nouvelle saison artistique s'annonce visuellement intense. Besoin de décompresser ? Un détour s'impose à l'expo *Hahaha!* À la joie de rire, s'ajoute l'exaltation procurée par les mots de Joëlle Sambi, Kiyémis et autres auteurs. ice.s phare de la rentrée.

EN/ David Hockney discovers the iPad. Martin Parr is swallowed whole by a shark. Marcel Broodthaers becomes a factory worker. And Europolia derails completely. The new season in the city's literature and art venues presents itself as an addictive and juicy soap opera. Let's binge!

— GILLES BECHET, MICHAËL BELLON, KURT SNOEK

September

-LITERATUUR-

LIBERTÉ ÉGALITÉ BEYONCÉ

NL/ OÙ EST LE POULET? Putte Munganyende Hélène Christelle voor de titel van haar boek inspiratie uit de sympathieke vandenstreek die het uithangbord van roisserie Liberté Egalité Poulet in Sint-Gillis in 2017 even transformeerde tot 'Liberté Egalité Beyoncé'?

BEYHIVE. Wat er ook van zij, dé beyoncéoloog van de Lage Landen (ja, dat is een ding!) keert terug naar haar vroegere thuisstad met een essayboek over de tot Queen B ontpopte jonge zwarte vrouw onder haar ene arm en een stel Beyhova's getuigen én -critici als Soe Nsuki en Dalilla Hermans aan de andere.
INFO. 9/9, 20.00, Muntpunt

-GROUP SHOW-

THE SOWERS

EN/ GOOD SEED... Since 2014, the Fondation Thalie has been developing a programme that bears witness to a warm heart for critical contemporary creation with poetic

eloquence and a social reflex.

...MAKES A GOOD CROP. With "The Sowers", the seed planted seven years ago has led to a group exhibition in which 26 artists - including Hana Miletic, Elise Peroi, Jacqueline Surdell, Julie Monot and Belinda Blignaut - use clay and thread to build an organic, animated space that hesitates between domestic space, exotic landscape, sanctuary and mythological realm.

INFO. 9/9 > 21/11, Fondation Thalie

-MULTIMEDIA/PERFORMANCE-

CHIARA FUMAI

NL/ VROEGTIJDIGE DOOD. *Poems I will never release*, 2007-2017 toont werk van de Italiaanse Chiara Fumai (1978-2017), een multimedia- en performancekunstenaar die enkele jaren voor haar vroegtijdige en plotse dood nog een tijdlang in Brussel woonde.

GEEST LEEFT VOORT. Wekerende elementen in het werk van Fumai waren feminisme en spiritualisme. Het videowerk, de installaties, collages en geluidsfragmenten in de retrospectieve laten de creatieve geest die bij leven op documenta en in Wiels te zien was, voortleven.
INFO. 9/9 > 13/11, La Loge

-INDUSTRIAL POEMS-

MARCEL BROODTHAERS

EN/ BACK IN TIME. Wiels dedicates an exhibition to an exceptional part of the oeuvre of Marcel Broodthaers. For the first time, it gathers all 120 plastic plaques that the Brussels artist made between 1968 and 1972, and which he himself called "industrial poems."

TIMELESS. The artist borrowed the shape of the series of multiples from advertising signs of the time, but he exchanged the functional and commercial messages for poetic and humorous pictograms and rebuses that are typical of his work.
INFO. 10/9 > 9/1, Wiels

-LITERATUUR-

SULAIMAN ADDONIA

NL/ INTRIGERENDE SCHRIJVER. Sulaiman Addonia is een Eritrees-Ethiopisch-Britse schrijver die al jarenlang in Brussel woont. Zijn eerste roman, *Als gevolg van liefde*, stond op de shortlist van de Commonwealth Writers' Prize en verscheen in meer dan twintig talen. *Stille is mijn moedertaal* stond op de longlist van de Orwell Prize for Political Fiction, en is nu naar het

Eva L'Hoest, *The Inmost Cell*, 2020, video, 11 min.

In het kader van de tiende triennale van Ottignies-Louvain-la-Neuve toont Botanique de video *The Inmost Cell* die Eva L'Hoest in 2020 maakte op uitnodiging van RIBOCA2, de tweede Riga International Biennial of Contemporary Art. Het werk is gebaseerd op de traditionele verhalen over de schilderachtige Dvinarivier en de ruïnes die erin verdwenen door de bouw van de Rigadam. Alleen de openings-scène al lijkt dat gegeven in herinnering te brengen: een groene massa in beweging lijkt de ene keer een golvend groen grasveld te zijn, maar gaat vervolgens over

in een kabbelend waterlandschap. De kunstenaar mixt in het werk foto's van de rivier met computer-gegenereerde beelden en weet zo figuren uit de Letse mythologie uit het water te doen opduiken: de onderzeese landschappen herbergen onder andere een Oostzeeringslang. De soundtrack bij de beelden bestaat uit gesampled stukken van de a-capella-uitvoering van *Sen Nav Redzetas Zvaigznes (Long Unseen Stars)* van Imants Ziedonis door het Letse vrouwenkoor Ausma.

Van 16 september tot 21 november.
www.botanique.be

Mae-ling Lokko

Hasselt

In een fanbrief in het 200ste nummer van Frieze (januari 2019) spreekt de Ghanees-Filipijnse architectuurwetenschapper en onderzoeker Mae-ling Lokko haar bewondering uit voor het werk van de Ghaneese kunstenaar El Anatsui. Beide hergebruiken materiaal dat gewoonlijk bij de vuilnis terecht komt: El Anatsui maakt prachtige sculpturale wandobjecten uit doppen van flessen, terwijl Mae-ling Lokko landbouwafval en biomaterialen zoals kokosgruis en mycelium (draden van schimmels) hergebruikt om daar volwaardige en duurzame bouwmaterialen mee te maken. Ze wil op die manier voorkomen dat Ghana nog verder ontgonnen wordt voor

Kokosnotenplantage, foto Mae-ling Lokko

grondstoffen voor bouwconstructies. Afgelopen zomer was het gezamenlijk project *Groundmurmurs* van Lokko en architect Gustavo Crembil nog opgenomen in sonsbeek 20→24 en nu brengt Z33 het werk van Lokko ook naar Hasselt met *Grounds for Return*. De

solotentoonstelling omvat een selectie van oude en nieuwe projecten. Zo ontwerpt ze een aantal grootschalige poorten en tunnels op maat van Z33, die samen een tactiel parcours zullen vormen. Verder is in *Grounds for Return* een muurtekening opgenomen die ze ontwierp met Nana Afua Pierre Haynes en een tafelinstallatie die ze tijdens een residentie bij El Anatsui in Accra maakte in een gezamenlijk ontwerp met de culinaire kunstenaar en chef-kok Selassie Atadika.

Van 26 september 2021 tot 9 januari 2022.
www.z33.be

Chiara Fumai

Brussel

Toen de Italiaanse kunstenaar Chiara Fumai zich in 2017 op 39-jarige leeftijd van het leven beroofde, liet zij een indrukwekkend oeuvre na dat een radicaal feminisme ademt en tegelijk een grote interesse in esoterische en

Chiara Fumai, *Annie Jones Reads Valerie Solanas*, 2013, courtesy La Loge

rituele praktijken. Een aantal installaties, waaronder *La Loge*, bundelen nu hun krachten om dat oeuvre bij een breder publiek bekend te maken. Het resultaat is de overzichtstentoonstelling *Poems I Will Never Release 2007-2017*, die naast installaties, geluidswerken en collages ook video's omvat van de vele performances die Fumai uitvoerde. In die performances riep de kunstenaar via channeling historische vrouwen zoals filosofe Rosa Luxemburg, terroriste Ulrike Meinhof, de feministische auteur Carla Lonzi, het medium Eusapia Palladino, maar ook een mannelijke figuur als Harry Houdini op. Ze had

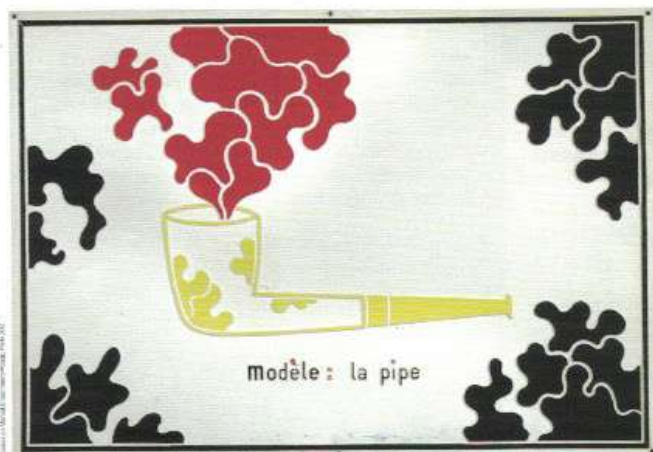
er geen problemen mee om conceptuele kunst in relatie te brengen met zo iets als een seance of zwarte magie. De tentoonstelling focust specifiek op de periode dat Fumai in Brussel verbleef (2013-2014) en legt ook een verband met het gebouw waarin La Loge gevestigd is: voorheen huisde daar de vrijmetselaarsorde *Le Droit Humain*, de eerste orde waar zowel mannen als vrouwen welkom waren.

Tot 13 november, www.la-loge.be

7 événements à ne pas manquer

Des expositions et un salon : nos propositions dans l'offre pléthorique du mois de septembre...

par Alison Moss et Rafael Pic

WIELS

Marcel Broodthaers. « Poèmes industriels, lettres ouvertes »

On pourrait dire du plasticien belge (1924-1976) qu'il a vécu mille vies en une seule : tour à tour chimiste, poète et journaliste, il devient artiste à l'âge de 40 ans et développe alors une pratique très conceptuelle, inspirée du surréalisme de Marcel Duchamp. L'exposition présente pour la première fois la série complète de ses « plaques », poèmes visuels assemblant mots, pictogrammes, lettres et ponctuation. Les objets, fabriqués industriellement grâce à un procédé de formage sous vide et à chaud, interrogent la nature de l'œuvre d'art et sa sérialité, des notions centrales dans la pratique de l'artiste.

Avanue Van Volkm 354, 1190
Du 10 septembre 2021 au 9 janvier 2022
wiels.org

Marcel Broodthaers avec la plaque *Modèle : La Pipe*, 1969, rue de la Pépinière, Bruxelles.

Marcel Broodthaers,
Modèle : la pipe,
1968-1969.

Chiara Fumai,
The Book of Evil Spirits,
2015.

Chiara Fumai,
Annie Jones reads
Valerie Solanas,
2013.

LA LOGE

Chiara Fumai. « Poems I Will Never Release »

La carrière de l'artiste italienne s'est brutalement interrompue à l'âge de 39 ans, lorsque celle-ci a été retrouvée morte en 2017 à la galerie Doppelgaenger (Bari) suite à une overdose médicamenteuse. Connue pour ses actions féministes et ses performances médiumniques inspirées par la théosophie d'Helena Blavatsky, la plasticienne faisait souvent appel à des formats non-conventionnels (séances, rituels magiques, sermons...). L'exposition, dont le prochain volet est prévu à la Casa Encendida de Madrid (2022), s'intéresse au lien entre le féminisme et l'esotérisme dans son travail.

Rue de l'Ermitage 85, 1050
Du 9 septembre au 13 novembre 2021
la-loge.be

artreview.com

What to See at Brussels Gallery Weekend

J.J. Charlesworth

7-8 minutes

From a retrospective of the late performance artist Chiara Fumai to the exuberant fragility of Lynda Benglis's sculpture, a guide to the best exhibitions around town

As art scenes push to get back to normal, now that COVID-19 seems to be a little more under control, *ArtReview* heads to [Brussels Gallery Weekend \(9-12 September\)](#). Brussels is a city with a substantial commercial art scene and a more modest scattering of often quirkily independent public spaces and nonprofits. Over 40 galleries and spaces open their September shows this weekend. *ArtReview* picks out five to see.

Chiara Fumai Reads Valerie Solanas, 2013. Courtesy La Loge

Chiara Fumai, *Poems I Will Never Release*, [La Loge](#) (until 13 November)

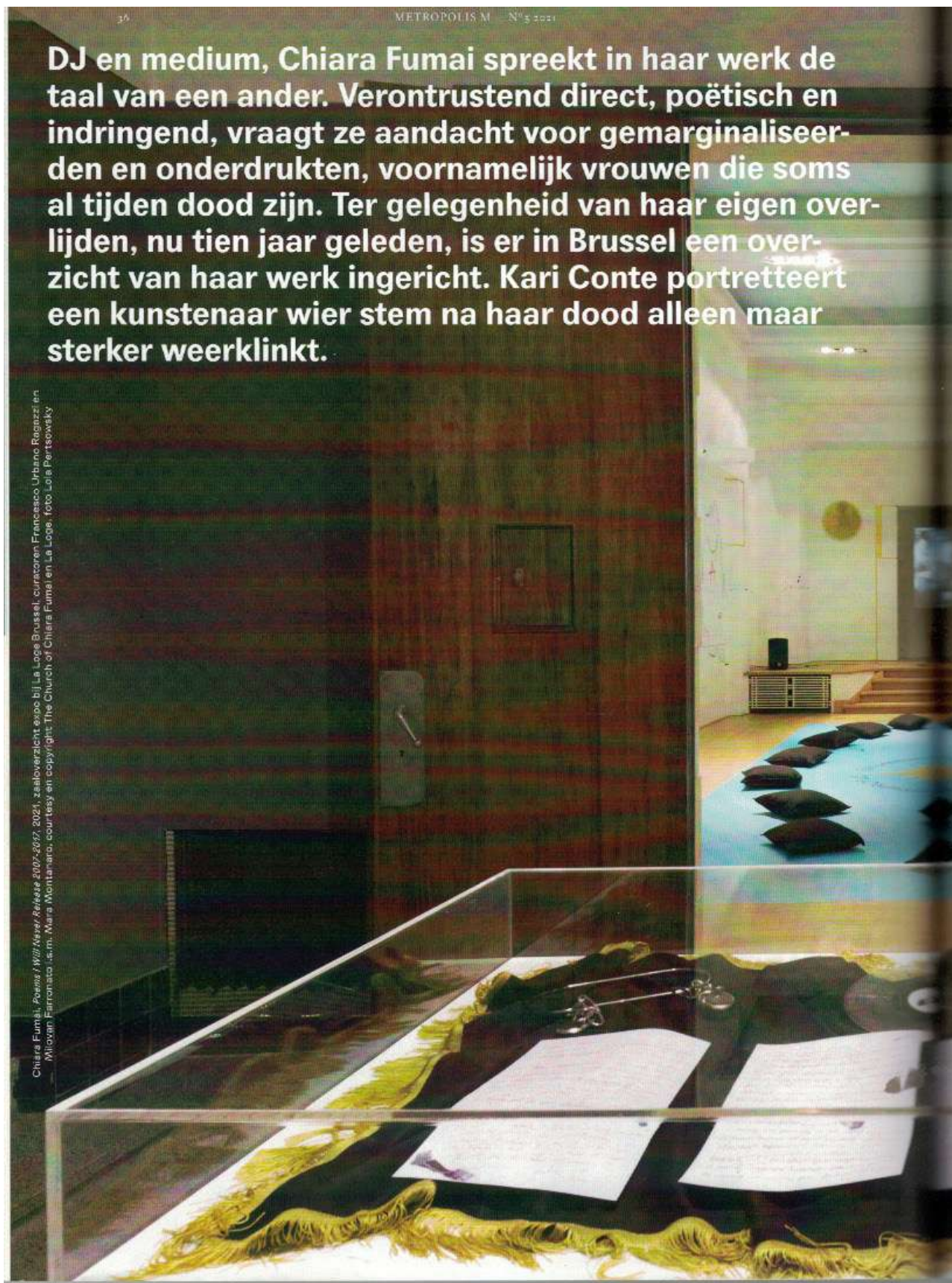
Non-profit La Loge's unusual building – a former Masonic temple built in the 1930s in pared-back Art Deco style – is a fitting space for this retrospective of the Italian performance artist, who died in 2017 at the age of 39. Fumai's short career – she started showing in galleries only a decade earlier – saw her establish an

Metropolis M, Kari Conte, In de geest van Chiara Fumai, September-October 2021, p.35

DJ en medium, Chiara Fumai spreekt in haar werk de taal van een ander. Verontrustend direct, poëtisch en indringend, vraagt ze aandacht voor gemarginaliseerden en onderdrukten, voornamelijk vrouwen die soms al tijden dood zijn. Ter gelegenheid van haar eigen overlijden, nu tien jaar geleden, is er in Brussel een overzicht van haar werk ingericht. Kari Conte portretteert een kunstenaar wier stem na haar dood alleen maar sterker weerklinkt.

Chiara Fumai, *Poems / Will Never Release 2007-2017*, 2021, zaaloverzicht expo bij La Loge Brussel, curatoren Francesco Urbano Ragazzi en Milovan Farronato i.s.m. Mara Montanaro, courtesy en copyright The Church of Chiara Fumai en La Loge, foto Lolo Pertsowsky

Metropolis M, Kari Conte, *In de geest van Chiara Fumai*, September–October 2021, p.36

Chiara Fumai (Rome, 1978-Bari, 2017) arriveerde vlak na de presidentsverkiezingen van begin 2017 in New York City, een bijzonder moeilijke tijd in de Verenigde Staten. De meeste inwoners van New York — een Democratisch bolwerk — waren nog steeds geschokt over de verkiezingsuitslag. Een donkere wolk dreigde aan de horizon, terwijl ongeloof geleidelijk omsloeg in verdriet, onrust en angst voor de aanstaande inauguratie van Trump. Het was in deze tumultueuze tijden dat Fumai begon aan haar zes maanden durende artist residency bij het International Studio & Curatorial Program (ISCP) in Brooklyn.

Op 21 januari 2018, de dag na de inauguratie, woonde ik de *Women's March* bij in Washington, D.C. Deze historische demonstratie bracht bijna een half miljoen mensen in Washington en wereldwijd nog miljoenen meer op de been, uit verzet tegen Trumps vrouwonvriendelijke uitspraken. Op dat moment leek het even alsof de maatschappij honderd jaar achteruit was gezet in de strijd voor gender- en rassegelijkheid. In ieder geval werden feministische idealen een actief en integraal onderdeel van het dagelijkse debat.

Het was onder deze omstandigheden dat ik voor het eerst in aanraking kwam met het werk van Fumai. Hoewel er voor mij geen betere tijd en plaats was om haar ideeën en energie te ontdekken, woog deze negatieve politieke en psychologische omgeving voor Fumai zelf te zwaar. Na zes weken in New York City keerde ze terug naar Italië. Veel van Fumai's collega's — onder wie Vito Acconci, Jonas Mekas, Jack Smith en Valerie Solanas — lieten zich vormen door de intellectuele en esthetische krachten van de stad, en ik vraag me vaak af wat ze nog zou hebben geproduceerd als ze langer in de Verenigde Staten was gebleven.

Samen met veel andere dingen over Fumai zal dit voor altijd een enigma blijven. In augustus van datzelfde jaar zou Fumai tragisch komen te overlijden op de jonge leeftijd van 39 jaar. Ze liet een oeuvre na dat in slechts tien jaar tijd werd geproduceerd en dat nog lang zal worden herdacht. Geworteld in radicaal feminisme — zij noemde het 'ultra-feminisme' — omvatte haar praktijk ook alternatieve vormen van kennis, van occultisme tot ritueel, van magie tot esoterie. In haar installaties, performances, video's, tekeningen, collages en foto's ageerde ze tegen de ongelijke machtsverhoudingen en het tot zwijgen brengen van onderdrukte en gemarginaliseerde mensen — met name vrouwen. In het licht van de massale opkomst van wereldwijde bewegingen voor sociale rechtvaardigheid blijkt haar werk steeds relevanter en zelfs vooruitstrevend.

We mogen dan ook van geluk spreken dat een aantal Europese instellingen de handen ineen hebben geslagen voor de tentoonstelling *Poems I Will Never Release 2007-2017*, een retrospectief van vrijwel het hele oeuvre van Fumai. De tentoonstelling begon vorig jaar in het Centre d'Art Contemporain in Genève en is momenteel te zien in het Centro Pecci in Prato, Italië (t/m 7.11.2021), en in La Loge, Brussel (t/m 13.11.2021). In 2022 reist de tentoonstelling door naar La Casa Encendida, Madrid. Het retrospectief werd samengesteld door Francesco Urbano Ragazzi (vice-directeur van nalatenschapsorganisatie The Church of Chiara Fumai) en Milovan Farronato (directeur en curator van de Fiorucci Art Trust) in samenwerking met Mara Montanaro en de curatoren van alle deelnemende instituten. Zo krijgt de tentoonstelling bij elke nieuwe standplaats een andere vorm en inhoud.

Fumai was naast DJ ook een medium, niet alleen in spirituele zin, maar ook door de manier waarop de ideeën en woorden van anderen via haar werk werden overgebracht en versterkt

De constellatie van tekens, symbolen, archieven, mensen en teksten waarop Fumais werk gebaseerd is, staat ook in elk van de tentoonstellingen centraal. Fumais referenties staan los van chronologie en zijn afkomstig uit zeer verschillende perioden en geografieën. Er is vaak gezegd dat haar vroege carrière als DJ van grote invloed was op haar artistieke proces: voor haar werken leende, remixte en collageerde ze behendig uiteenlopende bronnen en objecten uit haar uitgebreide verzameling kleren, rekvisieten, boeken en platen. Een groot deel van dit fascinerende archief is ondergebracht bij het CRRRI - Centro Ricerca Castello di Rivoli in Turijn. In zekere zin was Fumai naast DJ ook een medium, niet alleen in spirituele zin, maar ook door de manier waarop de ideeën en woorden van anderen via haar werk werden overgebracht en versterkt.

Taal speelt een belangrijke rol in haar werk, al schreef ze haar teksten zelden zelf. In plaats daarvan maakte ze gebruik van de woorden van anderen en bracht ze onwaarschijnlijke historische figuren met elkaar in gesprek die nooit eerder met elkaar in verband waren gebracht. In haar gehele praktijk worden deze teksten zowel mondeling als materieel gereanimeerd. Fumai reciteerde teksten in haar performances en video's, en reproduceerde ze in tekeningen en diagrammen. Haar praktijk omvat een uitgestrekt web van literaire verwijzingen die in haar werk een hernieuwde betekenis krijgen.

Om het werk van Fumai te begrijpen zal je eerst kennis moeten maken met de historische vrouwen die haar door haar gehele oeuvre vergezellen. Onder hen zijn de Italiaanse Eusapia Palladino (1854-1918), een spiritualistisch medium die doorgaans als een oplichtster wordt beschouwd; Ulrike Meinhof (1934-1976), een militante en de oprichtster van de Red Army Faction (RAF); Zulumma Agra, de door de rijke New Yorkse entertainer P.T. Barnum gepresenteerde 'Circassische schoonheid' die bekend stond als de 'Ster van het Oosten' (ca. 1840); Annie Jones (1865-1902), de bebaarde dame die gepresenteerd werd in hetzelfde beroemde negentiende-eeuwse rariteitenkabinet van Barnum; Dogaressa Elisabetta Querini Valier (1628-1709), de enige vrouw van een doge die ooit enige macht heeft uitgeoefend; activiste Carla Lonzi (1931-1982), die de feministische organisatie Rivolta Femminile oprichtte; Valerie Solanas (1936-1988), schrijfster en radicaal feminist; en filosoof en revolutionair socialist Rosa Luxemburg (1871-1919).

Door feiten en fictie over elkaar heen te leggen en zo de geschiedenis te herschrijven, verbeeldde Fumai nieuwe stemmen voor deze vrouwen, die tijdens hun leven onmogelijk zouden zijn geweest. Fumai vertolkte hun aanwezigheid in performances terwijl ze van werk naar werk reisde met haar groeiende leger van buitenbeentjes, vertrapten en verguisden — allemaal afkomstig uit compleet andere werelden maar toch verbonden in hun gedeelde non-conformiteit. De levens van deze vrouwen strekken zich over vier eeuwen uit. Hoewel ze allemaal in hun eigen wereld de status quo oprekten, zijn sommigen vandaag in verschillende mate vergeten. In zekere zin personifieerde Fumai aspecten van elk van deze vrouwen en door hen en hun nalatenschap letterlijk te belichamen, leerde ze zichzelf beter kennen als kunstenaar.

Fumais vrouwelijke protagonisten staan aan de basis van de huidige reizende tentoonstelling *Poems I Will Never Release 2007-2017*. Een drietal werken in deze tentoonstelling komt voort uit de langdurige 'samenwerking' tussen Fumai en het Italiaanse medium Eusapia Palladino. Het eerste werk, *Criminal Women* (2011), is een video en installatie gebaseerd op een boek uit 1893, geschreven door crimi-

noloog Cesare Lombroso, over de seances van Palladino. In de video worden middels archiefphoto's en tekeningen getuigenissen uit het boek opgerakeld, waarin Palladino's bezoekers hun twijfels uitspreken over de authenticiteit van de seances.

In het tweede werk, de video-installatie *The Book of Evil Spirits* (2015), verschijnt Palladino opnieuw aan tafel tijdens een seance, ditmaal in gezelschap van de eerder genoemde Zulumma Agra, Annie Jones en Ulrike Meinhof. Afwisselend de vier vrouwen belichamend, leest Fumai fragmenten voor uit een vroeg twintigste-eeuws boek van astronoom en auteur Camille Flammarion, die Palladino's seances bijwoonde en over haar leven schreef. Ook andere teksten komen langs, waaronder het feministische manifest *Say I* (1977) van Carla Lonzi en een open brief (1967) die Meinhof schreef aan Farah Diba Pahlavi (de echtgenote van de sjah van Perzië, het tegenwoordige Iran) over de bittere levensomstandigheden van het Iraanse volk. De vrouwen bevinden zich in een gemeenschappelijke ruimte: Fumai roept als Palladino de drie andere vrouwen op, waardoor ideeën uit het verleden worden overgedragen aan het heden. De mogelijkheid om te 'spreken' bevrijdt de vrouwen van de onderdrukking die zij tijdens hun leven hebben ervaren.

Het derde werk dat Fumai maakte in 'samenwerking' met Palladino, *Less Light, My Dear* (2016), bestaat uit vijftien foto's die verbonden zijn door een citaat uit het boek van Flammarion. Elke foto toont een letter uit de zin '*less light, my dear*', die uitgesproken zou zijn door Palladino om haar vakkundig bedrog te maskeren.

In andere werken roept Fumai de geest op van Valerie Solanas. Hoewel Solanas beroemd werd door het neerschieten van Andy Warhol in 1968, schreef ze een jaar eerder al het S.C.U.M. (Society for Cutting Up Men) manifest, een tekst die oproept tot een radicaal feministische samenleving en de totale uitroeiing van mannen. Fumai wijst er in haar werk op dat Solanas, ondanks haar instabiliteit, ook goede argumenten formuleerde in het manifest, waarmee ze de aandacht afleidt van het enkele incident dat Solanas' leven op oneerlijke wijze heeft bepaald. De teksten van Solanas fungeerden als constante toetssteen voor Fumai, die vaak naar haar praktijk verwees als '*unwork*', een term die Solanas ook in haar manifest gebruikt.

Op verschillende openingen presenteerde Fumai *The S.C.U.M. Elite* (2014), een performance waarin vrouwen met bivakmutsen Solanas' imaginaire revolutionaire moordenaars verbeeldde. In de video *Chiara Fumai reads Valerie Solanas* (2013) leest Fumai, in de belichaming van Solanas, het S.C.U.M. manifest voor in een setting die doet denken aan de kamer waarin de voormalige Italiaanse premier Silvio Berlusconi in 1994 zijn toetreding tot de politiek aankondigde. Solanas wordt bijgestaan door meerdere vrouwen in het werk *Dogaressa Elisabetta Querini, Zulumma Agra, Annie Jones, Dope Head, Harry Houdini, Eusapia Palladino Read Valerie Solanas* (2012-2013). Dit werk bestaat uit zes foto's waarop Fumai te zien is als de vrouwen die in de titel worden genoemd (alook Harry Houdini), poserend voor een muur met daarop een citaat uit het S.C.U.M. manifest dat luidt: *A male artist is a contradiction in terms*. De ernst waarmee Solanas in al haar ondernemingen te werk ging, wordt verlicht door Fumais speelse en humoristische benadering van het materiaal.

Een vergelijkbaar gevoel voor humor en absurditeit is aanwezig in veel van Fumais andere werken, zoals *The Moral Exhibition House* (2012), een klein paviljoen voor performances dat ze bouwde voor DOCUMENTA (13). In het sprookjesachtige interieur trad Fumai op als twee vrouwen

Chiara Fumai, *Psams / Will Never Release 2007-2017, 2021*, detaili uit expo bij La Loge Brussel, courtesy en copyright The Church of Chiara Fumai en La Loge, foto Lola Bertowsky

Metropolis M, Kari Conte, *In de geest van Chiara Fumai*, September-October 2021, p.40

die deel uitmaakten van het befaamde negentiende-eeuwse rariteitenkabinet van P.T. Barnum: de 'ster van het Oosten' Zalumma Agra en Annie Jones, de beroemdste bebaarde vrouw uit het Victoriaanse tijdperk. In de surrealistische en mystieke installatie vinden kruisbestuivingen plaats tussen Carla Lonzi's feministisch manifest *Let's Spit on Hegel* (1970), *I Say I* (1977), een tekst over feministisch zelfbewustzijn van de Rivolta Femminile en fictieve bewonderende brieven aan Annie Jones.

Tijdens haar korte residentie bij ISCP in Brooklyn voltooide Fumai een studie voor *This Last Line Cannot Be Translated* (2017). Deze studie is postuum opnieuw gepresenteerd in het Italiaanse paviljoen op de Biënnale van Venetië in 2019 en is nu ook te zien in *Poems I Will Never Release 2007-2017*. Het werk is een muurtekening met talloze verwijzingen naar het boek *Liber Null & Psychonaut* (1987) van Peter J. Carroll, een Britse occultist en aanhanger van de *chaos magick* theorie die, in tegenstelling tot andere occulte praktijken, niet gericht is op symboliek of spiritualiteit maar op het behalen van concrete doelen of resultaten. Fumai interpreteerde de theorieën als mogelijke bescherming tegen het patriërchaat en bewaarde het boek als een soort talisman. De tekeningen lijken een soort grot voor te stellen vol symbolen en zogeheten 'sigils', zinnebeelden die te vervullen wensen representeren. De randen van de tekening bestaan uit onregelmatige puntige lijnen die stalagmieten en stalactieten oproepen, en waarlangs regels uit het boek zijn geschreven. Fumais atelier was al redelijk grotachtig: het had geen ramen, enkel een dakraam, en binnen de residentie bood het een afgeschermd, behouden ruimte. *This Line Cannot Be Translated* breidde dit idee uit door verlangens op te roepen in een ruimte die bedoeld was voor verbeelding.

De tentoonstelling in Prato en Brussel presenteert Fumai als 'een vrouw die altijd weigert om als vrouwelijk kunstenaar slachtoffer, ondergeschikte of minderwaardig te zijn'. En als iemand die gebruik maakt van 'het vocabulaire van bedreiging, overtreding, opstand, vandalisme, geweld en verveling om ongemakkelijke situaties, collages, omgevings en acties te produceren en zo haar idealen van anarchistisch feminisme te bevorderen'. Maar we moeten zeker niet vergeten dat Fumais praktijk voortkomt uit een sterke liefde die gevormd wordt door politieke context. Fumai zet zich in voor de vrijheid van onderdrukten en verguisden door ze een stem toe te kennen. Zo bundelt Fumai over de grenzen van tijd en ruimte heen, de echo's van deze stemmen tot een collectief geluid van verzet, dat sinds haar dood alleen nog maar sterker lijkt te weerklinken. Haar werk herinnert eraan dat we samen sterker staan.

KARI CONTE

is curator en schrijver

Vertaald uit het Engels door de redactie

CHIARA FUMAI - *Poems I Will Never Release 2007-2017*

Centro Pecci, Prato, Italië

t/m 7 november 2021

La Loge, Brussel, België,

t/m 13 november 2021

In 2022 reist de tentoonstelling door naar La Casa Encendida, Madrid.

Poems I will never release by Chiara Fumai LA LOGE

// September 9 to November 13
open Thursday to Saturday, 12pm to 6pm
Rue de l'Ermitage 86, 1050 Brussels
Free admission (time slot booking available on the website)

Chiara Fumai was an extraordinary among the extraordinary. Inspired by radical feminism and political revolt, her uncompromising visions were both stirring and terrifying for artists, critics, and curators.

Following a presentation at the Italian Pavilion in the Venice Biennale, Brussels' La Loge continues the celebration of the artist's life and career since her untimely death in 2017. 'Poems I will never release' is the title of the exhibition as well as the writing she worked on for a decade before passing. It is focused on the notion of magic, occult spiritualism and ritual practices and their importance for the language of an alternative to a patriarchal contemporary society. Her works also address Theosophy, a religion centred around the Russian-born American Helena Blavatsky in the late 19th century.

The presentation at La Loge includes installations, sound pieces, collages, and videos of Fumai's live performances.

The Brussels Times Magazine, September-October 2021

POEMS I WILL NEVER RELEASE

Courtesy The Church of Chiara Fumai et La Loge, Bruxelles.

Chiara Fumai, *Annie Jones lit Valerie Solanas*, 2013.

EXPO Tôt disparue, l'artiste italienne Chiara Fumai (1978-2017) est mise à l'honneur dans une rétrospective qui s'installe jusqu'en novembre au petit musée de La Loge, à Bruxelles. Ses sujets de prédilection ? Féminisme évidemment, politique, culture médiatique, langage et représentations, spiritualités occultes et ésotérisme... Chiara Fumai se revendiquait féministe radicale anarchiste, et puisait dans les destins de figures iconiques des contre-cultures (la femme à barbe Annie Jones, Valerie Solanas, dont le *SCUM Manifesto* propose d'« éradiquer les mâles », la critique d'art féministe italienne Carla Lonzi, la terroriste allemande Ulrike Meinhof ou encore la médium illettrée Eusapia Palladino...) la matière explosive, révoltée, confrontante de ses performances ensuite documentées au travers d'installations, de vidéos, de collages. Personnalité totalement singulière et fascinante, Chiara Fumai n'a jamais écrit de poèmes, elle transformait et transmettait à sa façon énervée les mots d'autres femmes qui ont réclamé une reconnaissance historique. (V.L.) ●

Poems I Will Never Release
(« Ces poèmes que jamais je ne publierai »)
Chiara Fumai, jusqu'au 13/11, La Loge, 86 rue de l'Ermitage, 1050 Bxl. Infos : 02 644 42 48.

MATRIMOINE

EXPO Jusqu'au 17 octobre ! L'expo *Matrimoine* à la Cité Miroir, une structure au service de la citoyenneté, de la mémoire et du dialogue des cultures, explique d'emblée comment le mot « patrimoine » a supplanté celui de « matrimoine » au fil des siècles, dès le début du Moyen-Âge, dans une volonté

d'appropriation patrimoniale, justement, c'est-à-dire d'appropriation par les pères, maris, etc., des propriétés jusque-là héritées par des femmes. En Wallonie, qu'ont-elles fait, ces femmes, pour imprimer leur marque sur le territoire, pour que l'histoire conserve – un minimum – leur mémoire ? Un parcours photographique retrace combats et luttes de quelques femmes liées à des lieux emblématiques. Au-delà de ces quelques exemples, les visiteurs/teuses sont amenés à s'interroger sur la place prise/laisnée aux femmes dans l'espace public, et sur « leur rôle dans les différentes dynamiques architecturales, sociales et politiques en Wallonie. » (V.L.) ●

Matrimoine. Quand des femmes occupent l'espace public
Cité Miroir, jusqu'au 17/10, 22 place Xavier Neujean, Liège. Infos : 04 230 70 50.

AVANT LE COUCHER DU SOLEIL

Dans la maison Losseau, bâtiment Art Nouveau classé, situé au centre de Mons et siège du Secteur Littérature de la Province de Hainaut, des sortilèges artistiques contemporains distillent leurs interprétations et métaphores de la figure rebelle de la sorcière et des thématiques qu'elle brasse dans son chaudron : remise en cause des rapports à l'environnement, à la médecine, à l'autorité, à la spiritualité, à la maternité... L'exposition fait partie d'un ensemble d'activités initié en 2019 sous le titre « Toutes Sœurcières ». Tirées de la collection de la Province autour de cette thématique féministe porteuse, les œuvres entrent en résonance avec l'architecture de la maison : l'Art Nouveau s'inspirait des formes de la nature, valorisait la fabrication artisanale à dimension humaine et souhaitait des espaces de qualité pour tout le monde. (V.L.) ●

Sylvie Pichrist. Série, Cérémonie de remise du dé d'or, photographie main et ongles, 2009.

Avant le coucher du soleil
Jusqu'au 19/12, Maison Losseau, 37/39 rue de Nimy, Mons.
Infos : 065 39 88 80.

Mais encore

THÉÂTRE

Adaptation du roman à propos du harcèlement en ligne *Les yeux Rouges* de Myriam Leroy, par l'autrice et Véronique Dumont.

Du 12 au 30/10 au Théâtre de Poche, 1a chemin du Gymnase, 1000 Bxl. Infos : 02 649 17 27.

CONCERT/PERFORMANCE

Nawel Ben Kraïem, la Franco-Tunisienne performe entre musique, slam, poésie et langues.

Le 16/10 à l'Espace Magh, 17 rue du Poinçon, 1000 Bxl. Infos : 02 274 05 10.

THÉÂTRE

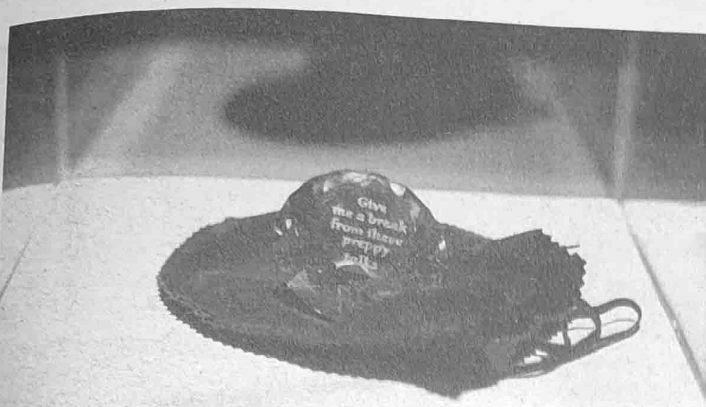
Mawda, ça veut dire tendresse. L'histoire de la petite fille tuée par un policier en 2018, par Marie-Aurore D'Awans et Pauline Beugnies.

Jusqu'au 8/10, au KVS, 7 quai aux Pierres de Taille, 1000 Bxl. Infos : 02 210 11 00. La pièce tournera ensuite en Belgique.

Poems I Will Never Release. Tijdens de rondleiding door *Poems I Will Never Release, 2007-2017* in Brussel liet iemand zich ontvallen dat de in 2017 overleden Chiara Fumai er niet meer is. Het curatorenduo (dat optreedt onder de gezamenlijke naam Francesco Urbano Ragazzi) verbeterde hem meteen: 'Ze is hier overal.' In de retrospectieve, eerder te zien in Genève en Prato, is de Italiaanse kunstenares inderdaad alom aanwezig: als geluidsopname hoorbaar, als video geprojecteerd, in gebarentaal gefotografeerd of als handschrift getoond. De titel verwijst naar haar vroegtijdig overlijden, maar ook naar haar ambigue positie als auteur. Haar eigen woorden zijn nergens op de tentoonstelling te horen of te lezen, aangezien zij alleen werkte met de talige uitingen van anderen: een praktijk van absolute toe-eigening. Zij was in haar performance-praktijk een medium voor verschillende historische figuren, op een manier die vanwege haar occulte maar ook *campy* esthetiek zowel serieus als ironisch opgevat kan worden.

Fumais gebruik van occulte symbolen, muurschilderingen en rekwisieten resoneert met de geschiedenis van La Loge: het gebouw uit 1935 is opgericht door een vrijmetse-laarsloge, overigens de eerste in België die ook vrouwelijke leden verwelkomde. Fumai, die ook dj was, mixte dit occultisme vrijelijk met theatrale vormen van magie. De kijker wordt niet geacht in dit occultisme te geloven, en Fumai heeft niets te bewijzen – de illusie gaat niet verder dan diverse kostuums en een enkele opplakbaard. De tentoonstelling is zorgvuldig gecureerd door een groep vrienden en collega's die de nalatenschap beheren, onder de noemer 'The Church of Chiara Fumai'. Die megalomane naam echoot de humor waarvan Fumai zich bediende. Als beginnende kunstenaar bestempelde ze al haar briefpapier met een (occult) wapen voorzien van de spreuk 'Follow This You Bitches' – een citaat van Cher.

Het eerste werk in de inkomhal is een installatie (met onder meer een vinylplaat, een script en rekwisieten) naar aanleiding van de performance *Free Like the Speech of a*

Chiara Fumai, Poems I Will Never Release, 2007-2017, courtesy The Church of Chiara Fumai en La Loge, foto Lola Pertsowsky

Harry Houdini toen hij tijdens een act een vrouw uit het publiek liet boeien. Tussendoor droeg ze fragmenten voor uit een brief van Rosa Luxemburg, waardoor de vastgebonden vrouw met Luxemburg leek samen te vallen. Een tekstueel netwerk tussen vormen van vrijheid kwam tot stand: fysieke vrijheid, zowel van de geboeide vrouw als van Luxemburg, die haar brief in 1917 vanuit de gevangenis schreef, maar ook, meer algemeen, de revolutionaire bevrijding van onderdrukten. De vastgebonden vrouw 'gebruikt' als het ware Luxemburg om zich uit te spreken over haar situatie, terwijl Luxemburgs woorden het spektakel van Houdini transformeren in een politieke actie.

Houdini is een van de weinige mannen die in het werk van Fumai verschijnen. Terugkerende personages zijn terrorist Ulrike Meinhof, Annie Jones, ooit geëxposeerd als 'de vrouw met de baard', en Zalumma Agra, de zogeheten Ster van het Oosten, kunstenaar Valerie Solanas, feminist Carla Lonzi en het ooit wereldberoemde Italiaanse medium Eusapia Palladino. Hun geschiedenissen kleuren Fumais wereld, getekend door exploitatie, gewelddadig verzet en performance. Een goed voorbeeld is de videoperformance *Chiara Fumai reads Valerie Solanas*, waarvoor ze in 2013 de Fula Art Award IX ontving. Fumai zit achter een tafel, voor de muurtekst *A male artist is a contradiction in terms*, terwijl ze bloedserieus fragmenten uit Solanas' manifest *S.C.U.M. (Society for Cutting Up Men)* citeert. De tekst was Fumai op het lijf geschreven. Het manifest is agressief, soms bangstig, maar ook scherp en gevat. Of ze nu echt mannen in stukjes wilde hakken of niet: haar woede was voelbaar. De herintroductie van deze tekst in de performance bekritiseert de nog altijd door mannen gedomineerde kunstwereld.

Een van Fumais kameraden door tijd en ruimte heen is de Italiaanse Carla Lonzi (1931-1982), die na een carrière als kunstkriticus tot de conclusie kwam dat kunst en feminisme niet te verenigen zijn. Zij ontwikkelde het begrip *deculturizzazione* – het idee dat vrouwen alleen een subject kunnen worden door zich te ontdoen van de manieren waarop de patriarchale cultuur hen heeft gevormd. Fumai was sterk beïnvloed door Lonzi, voor wie ze meerdere keren als 'medium' fungeerde. In *Shut Up, Actually Talk* citeert ze uit Lonzi's manifest *Io dico io* ('Ik zeg ik'), terwijl ze Zalumma Agra belichaamt, ondertussen regelmatig op de grond spugend, verwijzend naar Lonzi's tekst *Sputiamo su Hegel* ('Laten we op Hegel spugen').

Fumai heeft met haar praktijk een andere vorm van *deculturizzazione* gevonden. Door in haar performances uit te gaan van culturele vormen die om meerdere redenen 'verdacht' zijn, zoals seances, rariteitenshows, occulte rites en terroristische daden, schept ze een vrije ruimte buiten de traditie van de beeldende kunst. Dit artistieke vacuüm dient als 'medium' waarin deze figuren, die een positie innemen buiten de

maatschappij, kunnen verschijnen. Tegelijkertijd 'ontmaakt' Fumai zichzelf als auteur door met andermans woorden te spreken, als een manier om feminist en kunstenaar te zijn zonder aan de patriarchale cultuur deel te nemen.

Een belangrijk deel van Fumais oeuvre bestaat uit collages van teksten die automatisch schrift lijken te bevatten: teksten die in trance zijn ontstaan, en de woorden van een geest of het eigen onderbewustzijn weergeven. Het ironische is dat de teksten al eerder werden gepubliceerd: het ging bijvoorbeeld om een manifest van Carla Lonzi, of een wetenschappelijk boek over spiritisme. Het zijn teksten waar Fumai door 'bezeten' was: ze reproduceerde ze heel precies, terwijl ze haar talige vermogen tijdelijk uitschakelde. Het omgekeerde van *écriture automatique*.

Tijdens de aan haar werk gewijde conferentie *Give me a break from these preppy talks* werd scherp opgemerkt: 'In plaats van Marina Abramović' 'The artist is present' geldt voor Fumai 'The artist is not present, and never will be.' De curatoren stelden zich onder meer de vraag of het wel ethisch onverantwoord is om mensen die veroordeeld zijn voor moordaanslagen (Meinhof, Solanas) een stem te geven. Fumai zelf hield vast aan het uitgangspunt dat in het feminisme de mogelijkheid tot revolutionair geweld besloten ligt, en dat de revolutie dus niet alleen aan mannen toebehoort. Dit staat in contrast met de huidige overvloed aan feministische esoterie-geïnspireerde praktijken waarin *healing* en *care* de boventoon voeren, zoals die van Melanie Bonajo, die Nederland zal vertegenwoordigen op de komende Biënnale van Venetië: soft gedoe in vergelijking met het stekelig-ironische occultisme van Fumai. Zij belichaamt de meerstemmige subjectiviteit van boze vrouwen, die om zich van het patriarchaat te ontdoen eerder de dolk dan het wieroekstokje hanteren.

Pia Louwerens

→ Chiara Fumai, *Poems I Will Never Release, 2007-2017* liep van 9 september tot 13 november in La Loge, Kluisstraat 86, Brussel.

If I Could Wish for Something. De titel van Dora García's tentoonstelling in Netwerk Aalst is ontleend aan een lied dat door de Mexicaanse transmuzikant La Bruja de Texcoco vertolkt wordt in een van de twee films op de expo. Het gaat over een vrouw die gelukkig wil zijn, maar niet té gelukkig, omdat verdrietig zijn ook een soort vertrouwdheid biedt. García noemt dit gevoel typisch voor de 'liefdesgeschiedenis' van feminisme en socialisme: 'Elke revolutionaire beweging sinds de negentiende eeuw heeft om de 'vrouwenkwestie' heen gedraaid. Deze decennia van ontgoocheling maken deel uit van de feministische geschiedenis.' Haar tentoonstelling onderzoekt de verloochening van vrouwenrechten

De Witte Raaf n°214 p.27, by Pia Louwerens, November-December 2021

Dora García, *If I Could Wish for Something*, Netwerk Aalst, 2021, foto Iwein De Keyzer

Chiara Fumai

—
par Andréanne Béguin

Poem I Will Never Release

La loge, Bruxelles, 09.09-13.11.2021

Pour un visiteur curieux mais pas initié, l'exposition de Chiara Fumai s'impose comme une expérience redoutablement exigeante. Exigeante intellectuellement : chaque œuvre est une référence à des événements politiques choisis, à des personnalités disparates ou encore à des sources textuelles et littéraires pointues. Exigeante émotionnellement également car violence et terrorisme font partie intégrante des œuvres. C'est une expérience initiatique déroutante, pas forcément agréable, mais qui ne peut laisser indifférent. S'en dégage une certaine forme de courage, celui de proposer une exposition qui soit à rebours de propositions curatoriales parfois lisses et esthétiques. L'histoire personnelle de Chiara Fumai et sa disparition précoce, entrent en collusion directe avec l'atmosphère dérangeante de l'exposition. Au contraire d'une morbidité ambiante, l'exposition laisse le sentiment d'avoir été traversé par un souffle de vie brutal.

L'exposition dépasse le degré minimal de présentation du travail d'un artiste, et c'est en cela une rétrospective différente de celles que l'on a l'habitude de voir, où chaque œuvre est méticuleusement mise en scène. Dès lors, le visiteur n'est pas strictement invité à regarder. La mise en espace et la scénographie des œuvres ne laissent aucun choix : elles s'imposent aux visiteurs et les attirent à elles comme des aimants. Au rez-de-chaussée, l'intervention murale *Snake*, qui prend la forme d'un serpent et récite un poème gnostique en langue copte, est rendue visuellement magnétique grâce au vert et à la sinuosité des formes qui la composent.

Chiara Fumai, by Andréanne Béguin, Revue 02, December 2021

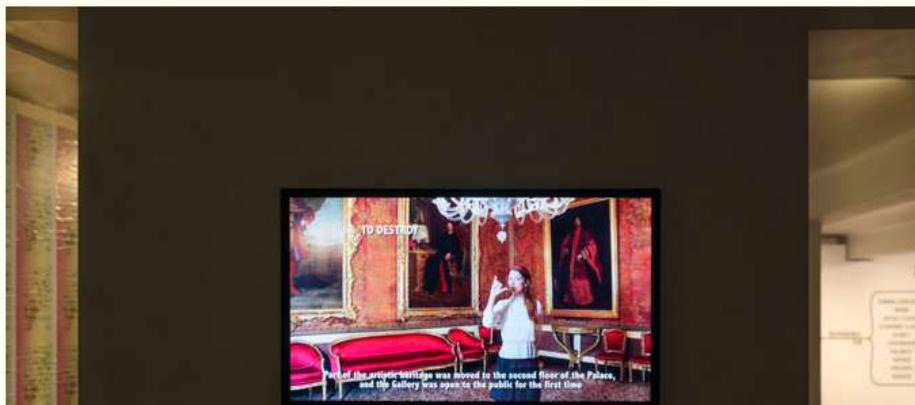

Exhibition view of Chiara Fumai, *Poems I Will Never Release*, 2007-2017, 09.09-13.11.21, La Loge Brussels. Courtesy and copyright The Church of Chiara Fumai and La Loge. Image by Lola Pertsowsky.

L'espace d'exposition est transcendé par les œuvres. Nous ne découvrons pas les salles d'un centre d'art, mais évoluons bien dans un bâtiment habité d'esprits et de voix. Les œuvres de Chiara Fumai ne pouvaient trouver meilleure résonance que cet ancien immeuble maçonnique. L'ancien temple des francs-maçons est rendu à sa fonction d'origine grâce à la conversation offerte par l'installation *There is Something You Should Know* et l'intervention murale *This Last Line Cannot Be Translated*. La pièce et les œuvres conviennent à une véritable séance de spiritisme. Au dernier étage, l'installation *The Book Of Evil Spirits* est encore une invitation à un rituel médiumnique, qui vient titiller notre rationalité.

Plus encore, les œuvres présentées étant des reconstitutions de performances et d'activations menées par l'artiste, le visiteur fait irruption dans une mise en abyme vertigineuse : en effet, Chiara Fumai reconstituait elle-même des situations réelles historiques. Peut-être est-ce là un stratagème supplémentaire pour que le visiteur ne puisse pas s'échapper, car il est pris dans une boucle de références et des réactivations en cascade, dans la tornade *Chiara* qui s'autoalimente.

L'un des ressorts prégnants des œuvres est l'utilisation quasiment systématique du langage. Écrit ou oral, il habite l'espace d'exposition, peuple chaque recoin disponible des salles, et s'immisce de façon inéluctable dans l'esprit du visiteur, devenant pluriel. Il y a d'abord la voix de Chiara Fumai, infatigablement revendicatrice. Elle se retrouve d'une vidéo à un enregistrement sonore. Elle se superpose à elle-même comme dans *Free Like the Speech of a Socialist*, pour lire tour à tour une lettre de Rosa Luxembourg et décrire des tours de magie de Harry Houdini.

Chiara Fumai, by Andréanne Béguin, Revue 02, December 2021

La voix de l'artiste entre parfois en conversation avec elle-même dans un élan presque schizophrénique. Dans *I Did Not Say Or Mean "Warning"*, par exemple, la voix devient triple : celle de l'artiste, celle d'une guide de musée et celle d'une militante radicale féministe.

Chiara Fumai subvertit le langage de façon absolue. Elle pioche dans certains discours dominants, se réapproprie les rhétoriques d'hommes politiques ou de figures d'autorité religieuse. Ces mots ou situations orales initialement prononcés ou formulés par des hommes sont digérés par Chiara Fumai et deviennent les supports de son argumentaire résolument féministe. Par exemple dans *Chiara Fumai Reads Valerie Solanas*, l'artiste s'inspire de la première apparition télévisée de Silvio Berlusconi, qu'elle transforme en un manifeste dirigé, cette fois, contre les hommes. Chiara Fumai ne parodie pas uniquement des discours, puisque ce sont surtout à des postures et des statuts sociaux qu'elle s'attaque. La figure du prédicateur est ainsi mise à mal dans la vidéo *Per Vas Nefandum*, où l'artiste joue une prédicatrice en utilisant toutes les ressources de l'obscurantisme religieux : les mots, les menaces, la gestuelle. La satire est ici parfaite et l'artiste dénonce habilement les messages nauséabonds véhiculés dans la vie réelle par ces instances religieuses.

Au-delà du sens du langage et de la portée des mots, qu'elle n'hésite donc pas à travestir, Chiara Fumai joue avec la plasticité du langage et de ses formes. À une langue officielle et communicationnelle s'ajoutent ainsi des langues magiques faites de formules, de sorts et d'une multitude de symboles. Le langage n'est plus simplement utilisé comme moyen de dialogue entre des individus mais bien une manière d'entrer en contact avec des esprits, de vivre pleinement le spiritisme. Encore une fois, l'utilisation hétéroclite des langues n'est pas vaine, mais bien employée au service de la cause féministe. La peinture murale *This Last Line Cannot Be Translated* est ainsi un ensemble composite de symboles, de signes, d'instructions en vue de pratiquer un rituel de protection contre l'agression patriarcale.

Chiara Fumai, by Andréanne Béguin, Revue 02, December 2021

Detail (*Per Vas nefandum*, 2016) of Chiara Fumai, *Poems I Will Never Release*, 2007-2017, 09.09-13.11.21, La Loge Brussels. Courtesy and copyright The Church of Chiara Fumai and La Loge. Image by Lola Pertsowsky.

En sacrifiant à l'artiste notre conscience et notre rationalité, nous devenons alors perméables au sens profond de son exposition et à ses revendications féministes.

Son engagement est radical : sans détour et sans fard. Il s'approprie la violence, l'oppression physique et mentale ainsi que le terrorisme du système patriarcal, pour le dénoncer et lui opposer des figures et des parcours de vie de femmes admirables. Force est de noter que l'artiste s'est entourée, pour créer, d'un panthéon de femmes : Annie Jones, la femme à barbe, Ulrike Meinhof, terroriste allemande, Eusapia Palladino, médium italienne, Rosa Luxemburg, philosophe et révolutionnaire, Carla Lonzi, écrivaine. Cet effort d'incarnation de l'artiste est précieux et louable, car c'est précisément à cet endroit que se rejoignent alors l'art, la magie et la vie.

* * *

Image en une : Detail (*G.A.B.R.I.A.C.H.*, 2016) of Chiara Fumai, *Poems I Will Never Release*, 2007-2017, 09.09-13.11.21, La Loge Brussels. Courtesy and copyright The Church of Chiara Fumai, Rosa Santos and La Loge. Image by Lola Pertsowsky.

- **Partage :** f ,
- **Du même auteur :** Karim Kal et Nengi Omuku, *The Sowers*, Anne-Charlotte Finel,

Chiara Fumai, by Andréanne Béguin, Revue 02, December 2021